

VESELOHRA NA MOSTĚ

FRAŠKA V JEDNOM JEDNÁNÍ

klasická díla v České knižnici
www.kniznice.cz
Česká knižnice
spolehlivém vydání

Osoby

CHMELAŘ

EVA, jeho choť

RYBÁŘ

POPELKA, jeho nevěsta

UČITEL

DŮSTOJNÍK PŘÁTELSKÝ

PŘÁTELSKÁ STRÁŽ

NEPŘÁTELSKÁ STRÁŽ

VOJSKO PŘÁTELSKÉ

Krajina nazad vrbinami a volšemi zarostlá. Nadlouho přes divadlo žene se řeka s jekotem, kterážto však vpředu se zahýbá a vlevo zapadá. Tato řeka jesti mezník mezi bojujícími vojsky. Přes řeku běží široký dřevěný most. Vlevo u mostu stojí nepřátelská, vpravo přátelská stráž. Přiměří se právě schýluje ku konci.

SCÉNA PRVNÍ

POPELKA, STRÁŽE

STRÁŽ NEPRÁTELSKÁ: Stůj!

POPELKA (*přišedši levou stranou*): Jsem dívka a vracím se z bojiště.

STRÁŽ: Zpátky!

POPELKA: Mám od vašeho plukovníka průvodní list.

STRÁŽ: Sem s ním.

POPELKA: Tu jest.

STRÁŽ (*přečte list a schová ho*): Jdi!

POPELKA (*jdouc přes most*): Ach, jak jsem ráda, že jsem šťastně z pole nepřátelského vyvázla.

STRÁŽ PŘÁTELSKÁ: Zpátky!

POPELKA: Jsem Daliborčina dcera z Veveric.

STRÁŽ: Pro mne třeba z Jelenic. — Zpátky!

POPELKA: Kampak mám jít?

STRÁŽ: Kam chceš!

POPELKA: Pusť mne tedy k domovu!

STRÁŽ: Nesmím žádného pustiti.

POPELKA: Vždyť jsem měla průvodní list?

STRÁŽ: Od koho?

POPELKA: Od nepřátelského plukovníka.

- STRÁŽ: Ten u nás neplatí!
- POPELKA: Ach, ušlechtilý vojáku, jsem bojácné děvče, hrozné strachy jsem přestála; pusť mne k domovu!
- STRÁŽ: Nesmím!
- POPELKA: Aj, tys tvrdý jako skála.
- STRÁŽ: Jako skála.
- POPELKA: A v hlavě máš broky místo rozumu.
- STRÁŽ: Prach, broky a koule, proč?
- POPELKA: Protože nic nerozvažuješ —
- STRÁŽ: Nestojím tady, abych rozvažoval, ale abych žádného nepropouštěl! — Jdi nazpátek, zelená zástěrko, nebo tě do řeky shodím!
- POPELKA: Aj, vždyť se nemusíš hned tak čepejřiti! — Pusť mne, srdnatý vojáku, dám tobě tolar se křížem.
- STRÁŽ: A kdybys mně *sto* tolarů dávala a sto hubiček k tomu, nesmím! — Jdi, odkuds sem přišla, a jest po řeči!
- POPELKA (*se vrátí*): Pro můj milý bůh, kam se obrátím? Máti doma starostí trne a Sykoš mne bude po všech leších hledati! — Ach, jiné rady sobě nevím, než abych se do Liskova ku strejci pustila a tam tak dlouho zůstala, až to vojsko odtáhne. (*Jde.*)
- STRÁŽ NEPŘÁTELSKÁ: Zpátky!
- POPELKA: To jsem já, dobrý vojáku, co jsem ti před chvílkou ten průvodní list odevzdala.
- STRÁŽ: Znáš tě.
- POPELKA: Naše stráž mne nechce do Veveric propustiti, i musím tedy zpátkem do Liskova k strejci.
- STRÁŽ: Zpátky!
- POPELKA: Co —? Aj, ty mi snad také cestu zamezíš?
- STRÁŽ: Zamezím.
- POPELKA: Vždyť jsem měla průvodní list?
- STRÁŽ: Ten slove *tam*, nikoli ale *sem*!
- POPELKA: Aj, toť se samo sebou rozumí!
- STRÁŽ: To se nerozumí!

POPELKA: Pro dobrý bůh, měj pak rozum; vždyť snad nezůstanu na mostě?

STRÁŽ: Nelíbí-li se ti na mostě, skoč pod most!

POPELKA: Tedy se aspoň za mne přimluv, aby mne *naše* stráž nechala jít!

STRÁŽ: Mám jí tak málo co poroučeti jako ona mně. — Zpátky!

POPELKA: A jak dlouho tady budu musít státi?

STRÁŽ: Kdopak to ví? Může být, že den; může být, že celý měsíc!

POPELKA: Totě bych tu musila umřít!

STRÁŽ: Máš-li u sebe peníze, udělej mne dědicem.

POPELKA: Skočím do vody!

STRÁŽ: Chceš-li se vykoupati, učiň to; ale proto přece neprojdeš!

POPELKA: Ach, já nešťastná Popelka, do jaké to ouzkosti jsem upadla. Předemnou a za mnou ječící řeka; vpravo a vlevo ti nevlídní muži. Ó nebesa, vysvobodte mne! — Ha, co vidím? Nejde tamto liskovský chmelař? Jde! A jde právě na most! Ó, toho mi sem můj anjel strážce posílá!

SCÉNA DRUHÁ

CHMELAŘ, PŘEDEŠLÍ

CHMELAŘ (*přijde pravou stranou*)

STRÁŽ PŘÁTELSKÁ: Zpátky!

CHMELAŘ: Mám průvodní list.

STRÁŽ: Sem s ním!

CHMELAŘ (*mu ho podá*)

STRÁŽ: Projdiž!

CHMELAŘ: Budiž zdrav, krajane!

STRÁŽ: Sám takový!

POPELKA: Ach, vítám vás, kmotře Bedroni!

- CHMELAŘ: I, hlehle — Popelko! Cožpak ty tady děláš, můj strakapounku?
- POPELKA: Byla jsem v nepřátelském táboře —
- CHMELAŘ: Co? V nepřátelském táboře? Aj, aj!
- POPELKA: Teď pospíchám nazpět k domovu, a naše stráž mne nechce propustiti z mostu.
- CHMELAŘ: Aj, aj! — Také-li pak Sykoš o tom ví, že jsi byla v nepřátelském táboře?
- POPELKA: Žádný o tom neví.
- CHMELAŘ: Aj, aj! — Nu, ten bude mítí asi radost.
- POPELKA: Ach, jen poradte, co mám dělati?
- CHMELAŘ: Jíti zase do tábora.
- POPELKA: Nikdy!
- CHMELAŘ: Nu, tedy pojď se mnou do Liskova!
- POPELKA: Na to jsem se již odhodlala, ale stráž mne ani nazpět nechce propustiti.
- CHMELAŘ: Aj, to by bylo zlé! — Pojď jen se mnou! (*Jdou.*)
- STRÁŽ NEPŘÁTELSKÁ: Zpátky!
- POPELKA: Slyšíte to?
- CHMELAŘ: Příteli, jsem domovem na druhé straně.
- STRÁŽ: Do toho mi nic není!
- POPELKA: Vidíte to?
- CHMELAŘ: Jsem v Liskově usazený muž.
- STRÁŽ: Pro mne, třeba zasazený!
- CHMELAŘ: Žena, děti jsou ve starosti.
- STRÁŽ: Proč jsi u nich nezůstal!
- POPELKA: Co jsem vám povídala?
- CHMELAŘ: Když mi dali průvodní list, tedy platí až pod mou střechu, toť s to, brachu, snad rozum máš?
- STRÁŽ: Nemám, ty brachovitý brachu! Řekneš-li mi tak ještě jednou, tedy obrátím ručnici a budu tebe učiti na bojišti s vítězem zdvořileji mluvití! — Zpátky!
- POPELKA: Tu to máme!
- CHMELAŘ: Nu, nu! (*Vrátí se.*)
- POPELKA: Co budeme dělati?

CHMELAŘ: Půjdeme k vám, do Veverčic.

POPELKA: Ten kamenný muž nás tam také nepustí.

CHMELAŘ: To by v tom byl vlk!

STRÁŽ PŘÁTELSKÁ: Zpátky!

POPELKA: Slyšíte to?

CHMELAŘ: Což mne neznáš, příteli?

STRÁŽ: Zním, ale nedbám.

POPELKA: Vidíte to?

CHMELAŘ: Tam jest cesta zamezena, musím nazpět do Veverčic.

STRÁŽ: Tedy sobě jiný průchod vyhledej, tady neprojdeš!

CHMELAŘ: Totě bych musil do řeky skočiti?

STRÁŽ: Skoč!

CHMELAŘ: A utopiti se!

STRÁŽ: Utop se!

CHMELAŘ: Tady jest ze dva sáhy hloubky!

STRÁŽ: Hodné dva sáhy!

CHMELAŘ: Vždyť jsem ti dal průvodní list?

STRÁŽ: Ten slove *tam*, ne ale *sem*!

POPELKA: Co jsem povídala?

CHMELAŘ: Pane vojáku, já mám velké zásluhy.

STRÁŽ: To může býti; tady ale neplatí.

CHMELAŘ: Pan plukovník mi plácal na rameno!

STRÁŽ: Já ti zaplácám na lebku, nepůjdeš-li mi z očí! — Zpátky!

CHMELAŘ: Nu, nu! (*Vrátí se.*)

POPELKA: Tu to máte! Nemůžeme ani sem, ani tam! Ted jest dobrá rada vzácná!

CHMELAŘ: Nikoli, Popelko!

POPELKA: Co si tedy počneme?

CHMELAŘ: Zůstaneme tady.

POPELKA: Vždyť tu hladem a žízní umřeme?

CHMELAŘ: Hladem? Aj, vždyťpak strážníci také musí živi býti, podávají nám přece kus chleba. — Žízní? Aj, pod mostem máme vody dost!

POPELKA: Ach, kéž bych byla nikdy z domu nechodila!

CHMELAŘ: Inu!

POPELKA: Proč jste vy se vydal na naši stranu?

CHMELAŘ: I — byl jsem na ouřadě.

POPELKA: Ví o tom Eva, vaše manželka?

CHMELAŘ: Neví.

POPELKA: Nu, ta bude doma také utěšenou chvíli mítí!

CHMELAŘ: Ale — co si *na tebe*, Popelko, strakapoun sedl, že jsi se v tak nebezpečný čas do nepřátelského tábora vydala?

POPELKA: Povězte vy dřív, proč jste byl na ouřadě?

CHMELAŘ: Pšt, to jest tajemství.

POPELKA: Tedy byla cesta *má* také tajemství!

CHMELAŘ: Ale Sykoš to bude chtít vědět!

POPELKA: Sykošovi to povím!

CHMELAŘ: Jakpak máte již brzo býti svoji?

POPELKA: Za čtyry neděle, jestliže se vojska odtud odvalí.

CHMELAŘ: Za čtyry neděle? Aj, aj!

POPELKA: Zdá se vám to brzo?

CHMELAŘ: I kdyby již bylo po svatbě!

POPELKA: Proč?

CHMELAŘ: Sykoš má vřelou krev.

POPELKA: A v srdci tu nejvřelejší! Jeho láska jako oheň pálá!

CHMELAŘ: Však proto! — Aj, aj!

POPELKA: Co, aj, aj?

CHMELAŘ: Inu, aj, aj!

POPELKA: Kdybych byla vaší Evou, to „aj aj“ byste si musil odvyknouti! — Co tím myslíte?

CHMELAŘ: Tys byla v nepřátelském táboře?

POPELKA: Ano.

CHMELAŘ: A za čtyry neděle si tě Sykoš chce vzítí?

POPELKA: Ano!

CHMELAŘ: Aj, aj!

POPELKA: Probůh vás prosím, nesužte mne! Co se nad tím pozastavujete?

CHMELAŘ: Já bych nesměl tvým ženichem býti!
POPELKA: Proč?
CHMELAŘ: Inu, děvče, které bylo v nepřátelském táboře —
POPELKA: Což jest to něco zlého?
CHMELAŘ: Inu —
POPELKA: Tomu opět nerozumím! Vždyť vidíte, že jsem se až potud šťastně navrátila!
CHMELAŘ: O to nic není; ale —
POPELKA: Co ale?
CHMELAŘ: Ty jsi dívka švihlorostlá —
POPELKA: Co z toho?
CHMELAŘ: Máš tak pěkné kadeře —
POPELKA: To mi Sykoš také říkává!
CHMELAŘ: Vidíš, drahá konvalinko? — Máš tak plné tváříčky!
POPELKA: To jest pravda.
CHMELAŘ: A ty se skvějí jako růžičky!
POPELKA: To jsou všechno Sykošova slova!
CHMELAŘ: Vidíš, zlatý strakapounku? — Máš tak kulatou bradičku!
POPELKA: Tu sobě Sykoš také chválí.
CHMELAŘ: A na bradičce dolíček.
POPELKA: Kde?
CHMELAŘ (*ji levou rukou obejmě*): Tuhle, tuhle, můj válečku!
POPELKA: Nu, ten snad také není na škodu?
CHMELAŘ: *Je* na škodu, má bambulinko!
POPELKA: Proč?
CHMELAŘ: Bojovníci se rádi na něj dívají!
POPELKA: Tomu nemohu brániti!
CHMELAŘ: Ale od bradičky je nedaleko hubička!
POPELKA: Aj, co z toho?
CHMELAŘ: I, neštěstí, neštěstí! Kdo se jednou do toho liliového kališku zakouká, toho jakýsi mam — tak abych řekl — jakýsi blud obejde, a není k odklesnutí, dokud tu růžovou hubinku nepolíbí!
(*Políbí ji.*)

SCÉNA TŘETÍ

RYBÁŘ, PŘEDEŠLÍ

RYBÁŘ (*se najednou u přátelské stráže vyjeví*): Sak na ryby, koš na raky, tamhle stojí!

STRÁŽ: Stůj!

POPELKA: Ah — nezazněl tu někde Sykošův hlas?

CHMELAŘ: Aj, totě by bylo právě v nečas!

RYBÁŘ: Pusť mne, příteli!

STRÁŽ: Zpátky!

POPELKA: Ha, Sykoši, Sykoši!

RYBÁŘ: Počkej, já ti zasyčím, ty ještěrko!

STRÁŽ: Zpátky!

RYBÁŘ: Tu jest průvodní list!

STRÁŽ: Teď můžeš jít!

RYBÁŘ (*vyběhne na most*): Sak na ryby, koš na raky, Popelko!

CHMELAŘ: Dobré jitro, Sykoši!

POPELKA: Co dělá má máti, Sykoši?

RYBÁŘ: Pozdravuje tě, ty roztomilá dceruško! — Sak na ryby, co děláš? Prosila mne, rukama lomíc, bych v kraj světa běžel a přesvědčil se, kde jsi a co děláš. I šel jsem od tvé dobré matky a našel jsem tě a *presvědčil* jsem se, co děláš! — Sak na ryby, koš na raky, tenkrát jsem ti přišel na stopu!

POPELKA: Sykoši, neodsuzuj, až se skutečně přesvědčíš!

CHMELAŘ: Aj, aj, Sykoši, tyť vyhlížíš jako rozdrážděný lev!

RYBÁŘ: Co jsem viděl?

POPELKA: Nic zlého jsi neviděl!

RYBÁŘ: Nic zlého? Sak na ryby, nic zlého? Tady voják, tamto voják, ty se tady vprostřed mostu s chmelařem objímáš a to není nic zlého?

POPELKA: Aj, dej pak si to jen vysloviti!

RYBÁŘ: Kdes byla?

POPELKA: V nepřátelském táboře.

RYBÁŘ: Co —? Sak na ryby!

CHMELARĚ (*před sebe*): Aj, aj, tohle bude těžké vyplétání!

RYBÁŘ: Popelko, Popelko, *kdes* byla tak dlouho?

POPELKA: V nepřátelském táboře.

CHMELARĚ: Nicvšakméně, milý Sykoši —

RYBÁŘ (*dívce*): Hahaha!

CHMELARĚ: Aj, aj, totě strašlivý smích!

RYBÁŘ: Teď ať někdo řekne, že válka samou škodu, samé neštěstí s sebou přináší. Válka jest prospěšná, užitečná, blahodějná! Nikdy jsem v ten prospěch nevěřil; ale teď ho vidím, sahám naň a cítím ho až u ledvin! Smrt a oheň, mor a hlad, neuroda, pláč a kvílení — to jsou samé maličkosti! Ona umí ďábly ze bílého rouna svlíkati a to všecku škodu nahraňuje!

POPELKA: Pro můj milý bůh, Sykoši, tyť větříš?

CHMELARĚ: Aj, aj, totě bych raději s moždířem rozprávěl!

RYBÁŘ: Hahaha! *To* jest pro naše holky živobyť! Jeden pluk za druhým, každé čtvrt hodiny jiný, brzo na koni, brzo na pěši, brzo s korouhvičkou, brzo s ručnicí, brzo s fousy, brzo bez fousů, brzo s kyrysem, brzo bez kyrysu, brzo v bílém, brzo v zeleném, brzo v modrém oděvu! Hahaha, to jsou rozmanitosti!

POPELKA: Sykoši, Sykoši!

CHMELARĚ: Aj, aj!

RYBÁŘ: A když se celé vojsko rozchumelí a přechumelí, tu se jim to najednou zevšední a znechutí! Tu si vzpomenou, že jest za řekou ještě *nepřátelský* tábor, a hop, hop, hejsa, nechají starou matku strachem mřítí, nechají ženicha na holičkách seděti a hajdy tam, tam, a kdyby u každé vrby stála stráž a u každého mostu z *děl* do nich stříleli!

POPELKA: Sykoši, to ti nikdy neodpustím!

CHMELARĚ: Aj, aj!

RYBÁŘ: A když se tam dosti potoulají a když si tam dosti pohejí, tu se od stráže k stráži domu vracejí,

a aby ta pouť také nějakou *obrubu* měla, tu při zá-
vírce ještě u mezníku, na veřejném mostě chme-
laře líbají!

POPELKA: To se stalo náhodou! Budeš toho lítovati, až se
přesvědčíš!

CHMELARĚ: Aj, aj, aj, aj!

RYBÁŘ: A já osmírohý blázen běhám z vísky do vísky,
volám polem, volám lesem, platím, prosím,
pod nebem širým hořekuju! Sitě ryby dávno
prokousaly, raci žáby pojedli a i s hrachovi-
nou snad již odplovali — všeho nechám ležeti
a deru se k plukovníkům, lezu před nimi na ko-
lenou, boha vzývám za svědka, že mi bez Popel-
ky nelze živu býti, že ji musím hledati a z jejich
pole vykročiti, aby mi dali průvodní list. I do-
stanu ho konečně — neboť bych byl nářkem
svým skaliska a vrchy pohnul — běžím skokem
sáhodlouhým nevěstu svou hledati a nacházím
ji — hade, štíře, bázilišku — a nacházím tě se
chmelařem v objetí! — Vid', to by sis byla nepo-
myslila, že tě tak příliš hloupě rád mám a že tě
budu hledati!

POPELKA: Nepomyslila jsem si, žes tak divoký! Teď tebe
znám, a budu se tebe chovati!

CHMELARĚ: Aj, aj, milý brachu, Sykoši —

RYBÁŘ: *Cos* dělala v nepřátelském táboře?

POPELKA: Nic!

RYBÁŘ: Pro nic tys nešla na místa, kde se v karty veli-
kánské o živobytí a o smrt hraje! — *Cos* dělala
v nepřátelském táboře?

POPELKA: Hněvám se na tebe!

RYBÁŘ: Sak na ryby! *Cos* dělala v nepřátelském táboře?

POPELKA: Ptej se, co chceš, neodpovím tobě.

RYBÁŘ: Popelko, za čtyry neděle máme býti svoji! *Cos*
dělala v nepřátelském táboře?

POPELKA: Ty ve mne nevěříš, pročez důvěry nezasluhuješ!

RYBÁŘ: Popelko, Popelko, *ještě* tebe rád mám; ale neospravedlníš-li se — pověz mi nějakou lež, vymysli si nějaký záskok, jen mne pro dnešek ukonejši! *Cos dělala v nepřátelském táboře?*

POPELKA: Nepromluvím ani pravdu, ani lež!

RYBÁŘ: Nuže, tedy naříkej sama na sebe! (*Běží nazpět.*)

STRÁŽ PŘÁTELSKÁ: Zpátky!

RYBÁŘ: Měl jsem průvodní list!

STRÁŽ: Ten platil na most, nikoli ale z mostu!

RYBÁŘ: Do toho zámku, kam já chci, všude cesta přímá! (*Běží přes most.*)

CHMELAR: Aj, aj, Sykoši, kde jsi roztrousil rozum!

STRÁŽ NEPŘÁTELSKÁ: Zpátky!

RYBÁŘ: Pusť mne, příteli, jdu sobě k vašim pro kus olova!

STRÁŽ: Zpátky!

RYBÁŘ: Aj, když mi bráníte další cestou ze života běžeti, odbudu to jedním skokem! Umřu střelou, nebo vlnami, jestiť to naposledy jedno! (*Chce skočiti z mostu do řeky.*)

POPELKA: Pro dobrý bůh, Sykoši, co děláš? (*Zachytí ho.*)

CHMELAR: U všech všudy rampouchů, Sykoši! (*Uchopí ho.*)

RYBÁŘ: Slyšte mne, ryby, kde která jste v této řece bytem! Slyšte mne, kaprové, štíky, bělice, vokouni, slyšte mne! Já jsem váš nejouhlavnější nepřítel, já jsem ten rybář, co vás na udice, co vás do košů a do sítí chytal! *Já* jsem vás kuchařkám na nůž posílal a veliké šňůry jsem vám chrípěmi provlíkal! Teď se můžete pomstít! Sběhněte se, sroťte se na mne, shlukněte se a zasedněte si na soud a rozdrobte mne na tolik kousků, co jsem vašich bratrů a sester z lůna této řeky vytáhal!

POPELKA: Sykoši, Sykoši! — Udělám sobě také smrt!

CHMELAR: Človče, dej pak si jen říci, na utopení jest vzdyc-ky dosti času!

SCÉNA ČTVRTÁ

EVA, PŘEDEŠLÍ

EVA (*se najednou u nepřátelské stráže vyjeví*): Pro dobrý bůh, tamhle ho vidím!

RYBÁŘ: *Kdo to přichází?* — Ha, to jest Eva, chmelařova žena! Bohudíky, tedy mohu na světě ještě něco dobrého vykonati! — Pojdte, Evo, pojdte!

STRÁŽ: Zpátky!

CHMELAŘ: Aj, hlehle! — Služebník, paní Evičko!

EVA: Ó, ty nešťastný muži!

STRÁŽ: Zpátky!

EVA: Tu jest průvodní list!

STRÁŽ: Projdíž!

RYBÁŘ: Sak na ryby, měla jste o čtvrt hodiny dříve přijíti!

EVA: Muži, muži — kde se touláš? Co děláš?

CHMELAŘ: Kudy chodím, tudy na tě myslím!

RYBÁŘ: Nevěřte mu, před chvílí jsem přišel a viděl jsem, jak Popelku, mou nevěstu, objímal a líbal.

EVA: Co —? Chmelař?

RYBÁŘ: Chmelař.

EVA: Můj muž?

RYBÁŘ: Váš muž.

EVA: Damián Bedroň?

RYBÁŘ: Damián Bedroň, ano.

EVA: Pro můj milý bůh, čeho jsem se dočkala! — Muži! Damiáne! Bedroni!

CHMELAŘ: Aj, nevěř tomu, má Evičko!

RYBÁŘ: Můžete to zapřít, že jste mou Popelku hubičkoval?

CHMELAŘ: Aj, dával jsem jí toliko naučení!

EVA: To jest pěkné naučení! Na veřejném mostě, přede všemi lidmi svobodné holky líbati! Chtěls-li takovým učitelem býti, tedy ses neměl ženiti!

CHMELAŘ: Evičko, měj rozum a poslechni mne.

EVA: Ó, ty bohaprázdný chmelaři, ty jsi ještě lehčejší než chmel! *Kdo* mi každodenně předhazoval, že se *Eva* netoliko jmenuju, ale že ní také jsem? *Kdo* mi vytejkal, že *Eva* po zemi hříchy rozsila a že ty, které tak slovou, kde ještě jaká planina, neřesti a pohromy roztrusují? *Vámi* přišel hřích na svět a ty jsi jeho nejourodnější ploditel!

CHMELARĚ: Aj, mohl bych ti dokázati, Evičko —

EVA: Nic ty mne neévičkuj, náš manželský svazek jest vedví! — Já jako dobrá husa doma pro něho pláču! Běhám po vsi, běhám po paloucích, ptám se, volám, hořekuju! Konečně běžím do tábora, strachy smrti v duši, a prosím nepřátelské plukovníky o průvodní list a pláču tam, až mi srdce usedá! — Konečně ho najdu, a slyším, že tu s nevěstkami na veřejném mostě všelijaké psoty provádí!

POPELKA: Ó můj bože, a já to musím snášeti!

RYBÁŘ: Sak na ryby, koš na raky, jen snášej!

CHMELARĚ: Vidíš, milá ženo —

EVA: *Kdes* byl tak dlouho?

CHMELARĚ: Na ouřadě!

EVA: Na ouřadě, kde se dívky rovnají? — *Cos* tam dělal?

CHMELARĚ: Měl jsem tam řízení.

EVA: Teď u nás všecko vojáci řídí, tebe k tomu nepotřebují! *Cos* tam dělal?

CHMELARĚ: Neptej se mne, ženo! Až bude k tomu čas, povím ti to!

EVA: *Hned* mně to pověz, sice skočím do vody!

RYBÁŘ: Pojďte, chmelařko, skočíme tam spolu!

EVA: Muži, Damiáne, ptám se tebe naposledy, co jsi dělal na ouřadě?

CHMELARĚ: Musí to zůstatí tajemství!

RYBÁŘ: Ha! Sak na ryby, koš na raky, oba nechťi s barvou ven, jest jeden horší než druhý!

EVA: Muž pro ženu nemá míti tajemství!
CHMELAŘ: Kde se o bláhu celého národu jedná, tam přestávají práva manželky!
EVA: Co ty mluvíš o národu? Ty jsi v národu to, co jest myš ve hradě královském!
CHMELAŘ: A, vidíš, milá ženuško, přece jednou myš chyce-nému lvu ze sitě pomohla!
EVA: Tobě zajisté nepomůže! — Pravím tobě, příznej se, *co* jsi dělal na ouřadě?
CHMELAŘ: Mlejný kámen na tom leží, nedostaneš to ven!
EVA: Ty jsi *nebyl* na ouřadě.
CHMELAŘ: A kde jsem byl, ženuško?
EVA: Po děvčatech jsi tčkal!
CHMELAŘ: Aj, aj!
EVA: Není na tom dosti, že se nyní před vojskem *co* ukrývati mají, ještě *ty* jim osidla kladeš!
CHMELAŘ: Já, a osidla!
EVA: Ale já si od tebe pomohu!
CHMELAŘ: A jak?
EVA: Obžaluju tě!
CHMELAŘ: A kde?
EVA: U ouřadu!
CHMELAŘ: U ouřadu? Aj, aj!

SCÉNA PÁTÁ

UČITEL, PŘEDEŠLÍ

UČITEL (*přijde spěšně levou stranou*)

STRÁŽ: Stůj!

EVA: Aha — tam přichází liskovský pan učitel, ten mi musí tu stížnost napsati!

RYBÁŘ: Sak na ryby! — Dobře máte, to jest muž od pera, mně musí odvolání vypracovati! — Panno Popelko, z našich ohlášek nebude nic!

- STRÁŽ (*k učitelovi, který ve všech kapsách hledá*): Zpátky, pravím!
- UČITEL (*mumlaje*): Tempore Poenorum compescitur ira leonum — tu má průvodní list!
- STRÁŽ: Projdiž!
- UČITEL (*běží na most*)
- RYBÁŘ: Dobré jitro, pane učiteli!
- EVA: Dobrý den, pane učiteli!
- UČITEL: Gratias, gratias! — Nechte na hlavě! Nechte na hlavě! (*Pospíchá dále.*)
- STRÁŽ PŘÁTELSKÁ: Stůj!
- UČITEL: Quidni procedam?
- STRÁŽ: Zpátky!
- UČITEL: Jdeme do tábora.
- STRÁŽ: Kde má pán průvodní list?
- UČITEL: Odevzdali jsme ho nepřátelské stráži.
- STRÁŽ: Tedy ať vás stráž nepřátelská propustí! — Zpátky!
- UČITEL: Miles, nezdržovat mne, hlava mně hoří!
- STRÁŽ: Pod mostem jest řeka, lehko hasiti!
- UČITEL: Mi ocelle, *musím* do tábora!
- STRÁŽ: Jinou cestou, může býti; ale tady ne!
- UČITEL: Ví pán, co jest to *pohádka*?
- STRÁŽ: To jest babské *dobrou noc*!
- UČITEL: Ví pán, co jest to dvaapadesát?
- STRÁŽ: To jest o dvě více, nežli bych snad dostal, kdybych ho propustil. Zpátky, anebo —
- UČITEL: O rude hominum vulgus! — Musím běžeti ku převozu! (*Běží nazpátek.*)
- RYBÁŘ: Pane učiteli, na slovíčko!
- UČITEL: Nechte na hlavě, nechte na hlavě!
- EVA: Pane učiteli, napište mi stížnost!
- UČITEL: Dvaapadesát — quinquaginta duo — totě k zbláznění!
- STRÁŽ NEPŘÁTELSKÁ: Zpátky!
- UČITEL: Nu?

STRÁŽ: Nu?!

UČITEL: Vždyť jsem tady snad přišel?

STRÁŽ: To může být!

UČITEL: Jdi, odkud jsi přišel, staré přísloví!

STRÁŽ: Pane, my máme v poli vlastní přísloví a jedno z nich slove „tam jest lehkó, odtamtud těžko“! — Zpátky!

UČITEL: Per ego te mortis timorem —

STRÁŽ: Jít mi pán s jeho latinou, anebo ho naučím v *mém* jazyku zpívati!

UČITEL: Rozpuknu se tady, circa circum findor!

STRÁŽ: Dělat, co se mu líbí; jen ho prosím, poodejít as deset kroků dále!

UČITEL: Na mé rychlosti velmi mnoho záleží!

STRÁŽ: Na našem vítězství záleží ještě víc!

UČITEL: Co jest vaše vítězství proti upokojení mé duše?

STRÁŽ: Pán jest blázen, a klídit se mi, nebo —

UČITEL: O me miserum, me infelicem! — Lidé, pomozte mi z vézení, jsem tu zrazen, jsem zaprodán! Ab omni parte perfidia circumventus!

EVA: Poslechněte mne, pane učiteli!

UČITEL: Ó kéž bych měl perutě, kéž bych byl orlem, nebo sokolem, nebo aspoň vrabčákem!

RYBÁŘ: Dám vám něco vydělati, pane učiteli!

POPELKA: Neposlouchejte ho, pane učiteli!

UČITEL: Vah, videor mihi piscatorem videre — rybáři, vid', že máš lodí?

RYBÁŘ: Mám. — Víte, že jsem zakročil o ohlášky —

POPELKA: Nechte jen ohlášky tam, kde jsou!

UČITEL: Převez mne, rybáři, převez mne!

RYBÁŘ: Převezu vás. — Však ale stala se příhoda —

POPELKA: Po které žádnému nic není!

UČITEL: *Hned* mne převez, na okamžení mne převez!

RYBÁŘ: Jakpak vás mám převézt, vždyť nemohu z mostu?

UČITEL: O hominum pecus, kdybych já mohl z mostu, nepotřeboval bych tvé lodí!

- EVA: Můj muž mně byl nevěrný!
- CHMELAR: Aj, aj, ženo, nerouhej se!
- RYBÁŘ: Má Popelka byla v táboře —
- UČITEL: *Kdo* byl v táboře?
- RYBÁŘ: Popelka, má nevěsta!
- UČITEL: Popelko, Popelko, nevidělas tam důstojníka *La-dinského*?
- POPELKA: To jest snad ten dobrý pán, co se o nemocné staral?
- UČITEL: Ano, ano, ipse!
- POPELKA: Co se starého pastora ujal?
- UČITEL: Ano, ano, ipsissimus!
- POPELKA: Neviděla.
- RYBÁŘ: Ona byla v *nepřátelském* táboře.
- UČITEL: V nepřátelském? O tota via, toto coelo oberravit! — Lidé! Lidé, svalte ze mne tu skálu, roztáhněte mně lebku — rozskočím se vám!
- RYBÁŘ a EVA: Jenompak nás poslechněte!
- CHMELAR a POPELKA: Nepslochejte je!
- EVA: To jsou důležité věci!
- RYBÁŘ: Na tom mnoho záleží!
- UČITEL: Nejdůležitější jesti *má* důležitost! Kdyby se vám chmel neurodil; kdyby vám ryby polekaly; kdyby přišel pád dobytka; kdyby vísky, města, zámky, kdyby *země* hořela, všecko snadno oželeti! Ale nenajdu-li já v tom klubku konec, nenajdu-li *já* do toho tajemství klíč, pak jest po celém světě veta, pak ať mně na vše všudy zvoný smutná hrana zazvoní!
- CHMELAR: Aj, aj, totě musí velká znamenitost býti! — Cožpak jest to?
- EVA a RYBÁŘ: Takpak nám to povězte!
- UČITEL: Nežádejte to, lidé! *Má* velká duše pod tím klesá, vy byste se v prach a popel rozpadli!
- CHMELAR: Aj, jen se směle vyjevte!
- RYBÁŘ: Týká se to vítězství?

UČITEL: To jest stýblo!

EVA: Týká se to pokoje?

UČITEL: To jest plíšek!

CHMELAŘ: Či se to snad zrady týká?

UČITEL: To jest pavučina!

RYBÁŘ, EVA a CHMELAŘ: Nuž, tedy mluvte, čeho se to týká?

UČITEL: *Pohádky!*

CHMELAŘ, EVA, RYBÁŘ a POPELKA: — Pohádky!

UČITEL: Ale *jaké* pohádky? Per deum fidium, já jsem jich již na tisíce rozplétl, všemi novinami jest jméno mé oslavěno! — A, *jaké* to byly pohádky? Některá byla zamodrchána jako vrabčí hnízdo, a přece jsem ji rozvinul! Kupříkladu: „Jelen se pase ve oboře, obora jest kol a kolem zdí obehnána, tak vysokou, že ji ani holub nepřelítne! *Kudy* ten jelen uteče?“

EVA: Branou!

UČITEL: Není tady žádné brány!

RYBÁŘ: Dírou!

UČITEL: Není tady žádné díry!

CHMELAŘ: Aj, strouhou!

UČITEL: Není tady žádné strouhy!

EVA, RYBÁŘ a CHMELAŘ: Nuže, kady tedy uteče?

UČITEL: *Nikady!*

EVA, RYBÁŘ, CHMELAŘ a POPELKA: Hahaha!

UČITEL: Vidíte? A to jsem všecko uhodl. Ale *té* pohádce, kterou mi pan důstojník Ladinský vypravoval, aby sašaň na kloub přišel! Já mám také vtipy, a *jaké* vtipy!?! Ingenium et os magna sonaturum! — Ale všecko nadarmo! *Kudy* chodím, tudy myslím — po tři noci jsem ani oka nezamhouřil a *čtyři* svíčky na stole hořely, a *všecko* nadarmo! — Poslechni jen, rybáři!

RYBÁŘ: Ah, já mám jinou pohádku na srdci! (*Odvrátí se.*)

UČITEL: Tedy ji ty, Popelko, poslechni!

POPELKA: Aj, mně jde hlava *lítostí* kolem!

UČITEL: Tedy ji ty poslechni, Evo!

EVA: I, cožpak jest mi po vaší pohádce!

UČITEL: Nuže, chmelaři, tedy ji *tobě* budu vypravovati!

CHMELAR: Aj, aj, totě jsem přece žádostiv!

UČITEL: Bohatý hrabě jede lesem a vidí, an tu nádeník dříví dělá. — „Mnoho-li sobě touto prací denně vyděláš?“ ptá se hrabě nádeníka. — „Sedm grošů,“ odpoví mu nádeník. — „A co medle s těmi penězi děláš?“ ptá se hrabě dále. — „Rozděluju to na tři díly,“ odvece mu nádeník. — „Jedním dílem dluhy splácím“ — dej jen dobrý pozor, chmelaři!

CHMELAR: Dávám dobrý pozor!

UČITEL: „Jedním dílem *dluhy* splácím,“ praví nádeník, „druhý díl dávám pod *ouroky*“ — rozumíš tomu, chmelaři?

CHMELAR: Rozumím tomu.

UČITEL: A *jak* tomu rozumíš?

CHMELAR: Inu, druhý díl dávám pod *ouroky*.

UČITEL: Dobře! — „Druhý díl dávám pod *ouroky* a“ — jen *ted* napři uši — „a — *třetí* díl zůstává na *dvaapadesát*!“

CHMELAR: Na dvaapadesát? Co jest to?

UČITEL: Ejhle, vidíš? Jsi také boží stvoření! Co jest to?

CHMELAR: A co tomu ten bohatý hrabě říkal?

UČITEL: Kdopak to ví? On prý na to po francouzsku zamumlal a dal nádeníkovi dukát.

CHMELAR: Dukát? — Aj, aj, totě v tom přece nějaké jádro vězeti musí!

UČITEL: I ovšemžeť vězí, veliké, sladké, jadrné jádro! Ale okolo něho jest tlustá, skalnatá škořepina, takže bych si všechny zuby na ní vylámal, kdybych ještě jaké měl, a přece bych ji neprohryzl! — Jen si to rozvaž! Jedním dílem splácí *dluhy* a druhý díl *pod ouroky* dává — není-li to k zbláznění? Má-li pak to smysl?

CHMELAŘ: Inu — jestiř to jaksi rohaté!

UČITEL: A třetí díl zůstává na *dvaapadesát* — *to* jest teprv bílý mouřenín!

CHMELAŘ: To *jest* turecká pšenice!

UČITEL: Co to vyznamenává? Má to býti dvaapadesát knoflíků, anebo dvaapadesát polínek, anebo dvaapadesát bot, anebo dvaapadesát došků, anebo *co* to býti má?

CHMELAŘ: To ví belzebub!

UČITEL: Co mně to již vrtochů nadělalo! — Napadlo mi, zdali ten člověk nebyl *karbaník*? My, co jsme lid vzdělanější, co jsme homines maiorum gentium, jako jest mlynář, sládek, správce a tak dále, máme mezi sebou hru a té říkáme *šestadvacet*. Tu jest *dvaapadesát* znamenitá věc! Může se dvaapadesát ze začátku udělati, může se dvaapadesát ku konci udělati!

CHMELAŘ: Inu, tedy to bude *ta* dvaapadesátka?

UČITEL: Ale kdo to jakživ viděl, aby nádeník hrál šestadvacet?

CHMELAŘ: Aj, kdoví!

UČITEL: Hraješ ty šestadvacet?

CHMELAŘ: Nehraju!

UČITEL: Hraješ ty, rybáři, šestadvacet?

RYBÁŘ (*mrzutě*): Nehraju!

UČITEL: Hraješ ty, Popelko, šestadvacet?

POPELKA: Aj, jakživa jsem o tom neslyšela!

UČITEL: Vidíš? Ecce!

CHMELAŘ: Než ale pravíte, že tu pohádku od pana důstojníka máte? Pročpak vám to také nevysvětlil?

UČITEL: *Fatum, ineluctabile fatum!* To se stalo osudem, kterýžto mne svou ráznou nohou rozdrtili chtěl! Dal mi pan důstojník čtyryadvacet hodin na přemýšlenou. Druhý den nato přijdu k němu, až k zemi snížený, a odevzdávám se do jeho milosti. I smiloval se nade mnou, a právě mne z toho

labyrintu za ruku vyvésti chtěl, když se strhne křik: „Nepřítel, nepřítel!“ — a jako když i u nebes, i u země hřídla praskají, z mnohonácte děl rány zahřvou — ah, per deum fidium! (*Z děl se počne střeleťi, brzo z té, brzo z druhé strany slyšeti střelbu, ránu za ranou.*)

EVA: Pro všemocný bůh, co jest to?

POPELKA: Ó dobrý bože!

RYBÁŘ: Sak na ryby! — Běda, běda nám, ze obou stran rány!

CHMELAR: Aj, aj, totě by byla po nás po všech veta!

UČITEL: Oh, teď mi to napadá! V osm hodin se příměří skončilo — oni se nesrovnali, a bitva se opět počíná! — Utíkejte, utíkejte!

RYBÁŘ: Sak na ryby — do lesa, do lesa! (*Běží všickni nalevo z mostu.*)

STRÁŽ NEPRÁTELSKÁ: Zpátky, anebo vás jednoho po druhém probodám!

VŠICKNI: Běda, běda! (*Hrnou se na druhou stranu.*)

STRÁŽ PŘÁTELSKÁ: Zpátky, živý tady žádný nepřejde!

UČITEL: O horribile mortis momentum! — Skákejme do řeky!

EVA: Do řeky, do řeky!

RYBÁŘ: Sak na ryby, koš na raky! Lidé, máte-li pak rozum? Utopiti se, aby vás nezastřelili! Ve vlnách jest smrt jistá, ale z děla koule každá o nás nezavádí!

CHMELAR: Sykoš má dobře! — Ach, kdyby ty koule byly z chmelu!

POPELKA: Ach, anebo z peří!

EVA: Ach, anebo z mouky!

UČITEL: Ach, anebo z papíru!

CHMELAR: Aj, tedy si aspoň sedněme, snad že to bude přes nás lítati! (*Všickni sednou tak, že Eva vedle chmelaře a Popelka vedle Sykoše, učitel pak vpravo sám pro sebe sedí.*)

- EVA: Ó můj milý bože, to jest třeskot, to jest hřmot!
- RYBÁŘ: Veta, veta, již to drtí volše, připravujeme se k smrti!
- UČITEL (*v hrozné ouzkosti*): Ó! — Quis fuit, horrendos primus qui protulit enses?
- POPELKA: Ó, můj milý Sykoši, obejmi mne, rozžehnejme se!
- RYBÁŘ: Sak na ryby — pamatuj na své hříchy, Popelko! Zpytuj svědomí!
- UČITEL: Ó — quam ferus et vere — (*Rána, on vykřikne.*) *ferreus ille fuit!*
- CHMELARĚ: Ach — cožpak to mumláte, pane učiteli? Vy sem ty koule všechny přičarujete!
- UČITEL: Ó, to byl železný chlap, co do těch ohnivých tlam nejprve toho olova nacpal!
- EVA: Oh, běda, běda, to byla opět rána!
- RYBÁŘ: Popelko, teď jest vrchovatý čas, zpovídej se!
- POPELKA: Ach, já jsem celá nevinna!
- UČITEL: Jedním dílem platí *dluh!*
- CHMELARĚ: Ach, ženuško, podej mi ruku!
- UČITEL: Druhý díl dává pod *ouroky!*
- EVA: Odpusť ti bůh, já ti všechno odpouštím! (*Podá mu ruku.*)
- RYBÁŘ: Cos dělala v nepřátelském táboře?
- UČITEL: Třetí díl zůstává na *dvaapadesát!*
- POPELKA: Hledala jsem na bojišti nebožtíka bratra!
- RYBÁŘ: Co —? Sak na ryby, tvého bratra?
- POPELKA: Vyřizoval mi jakýs voják, že přiletěla koule jako měsíc veliká a že mu urazila hlavu!
- CHMELARĚ: Ach, drž mne, ženuško, držme se pevně, abychom v křesťanské svornosti aspoň z toho světa putovali!
- RYBÁŘ (*drží si hlavu*): Ohy, ohy — co —? Tvému bratrovi?
- POPELKA: I běžela jsem tam, chtíc s ním ještě jednou promluvit —

- UČITEL: Oh, já bych s radostí umřel, kdybych jen věděl,
co ta *proklatá* dvaapadesátka vyznamenává?
- RYBÁŘ: Ohy, ohy, jakpak bys s ním mohla promluvit,
když má hlavu ustřelenou?
- POPELKA: Ach, chtěla jsem mu aspoň ránu zavázati a při-
vésti ho domu k matce!
- EVA: Lidé, držte se, držte se, most pod námi praská!
- UČITEL: Oh — tunc caedes hominum, tunc proelia nata!
- RYBÁŘ: Ohy, ohy — a jestlipak jsi ho našla?
- POPELKA: Našla jsem ho — ale hlava již byla někde zaho-
zena, na tu jsem se nemohla doptati!
- UČITEL: At nobis aerata, Lares, depellite tela!
- RYBÁŘ: Ohy, ohy — a co jsi dělala s tím tělem?
- POPELKA: Ach, udělala jsem mu kříž a vlastní rukou jsem
ho zahrabala!
- UČITEL: Oh, tahle děla musíš biřic vymyslet! Když ona
se dají do řeči, musí všechno mlčeti!
- RYBÁŘ: Ohy, ohy — kdoví *kohos* ty zahrabala!
- EVA: Ach, muži, cítím již smrt na jazyku — měj se
navěky dobře!
- CHMELAR: Ach, kéž by nám aspoň koule oběma najednou
hlavu urazila!
- EVA: Muži, neber žádný hřích na věčnost s sebou!
- CHMELAR: Žádný, žádný!
- EVA: Co jsi dělal na ouradě?
- CHMELAR: Vyzradil jsem našim plukovníkům, jak by se nej-
snadněji nepříteli dostali na hřbet!
- UČITEL: *Dvaapadesát!* Ó, to jest ukrutná smrt!
- EVA: Jest to pravda, muži?
- CHMELAR: Pravda, pravda!
- EVA: Neber s sebou lež do hrobu!
- CHMELAR: Pravda, pravda!
- EVA: Ach, tedy mi to odpusť; měla jsem tě v podezře-
ní, že se po holkách touláš!
- CHMELAR: Oh, všechno ti rád odpouštím!

- UČITEL: Oh — quis furor est, atram bellis arcessere mortem!
- RYBÁŘ: Neplač, Popelko, neplač, hled', aby svědomí čisté bylo!
- POPELKA: Ach, svědomí mám čisté jako padlý sníh!
- RYBÁŘ: Ohy — se žádným nepřítelem jsi se nemilkovala?
- POPELKA: Se žádným!
- RYBÁŘ: Pomni, že nás smrt již za pačesy bere! Mluv pravdu!
- POPELKA: Pravdu, pravdu!
- RYBÁŘ: Co s tebou nepřátelé dělali?
- POPELKA: Ach — měli se mnou outrpnost, byli zdvořilí a dobrotiví, pomohli mi bratra hledati!
- RYBÁŘ: Neříkali ti nic o lásce?
- POPELKA: Nic!
- RYBÁŘ: Ohy — žádný tobě hubičku nedal?
- POPELKA: Žádný — ach — já bych ho byla plácla!
- RYBÁŘ: Ohy — tedy mi odpusť, Popelko, učinil jsem ti křivdu — ach, již to nikdy neudělám!
- POPELKA: Všecko ti odpouštím, jen ty ohlášky neodvolávej!
- RYBÁŘ: Ohy — jak přijdeme na onen svět, hnedky se necháme ohlásiti!
- POPELKA: Umříti, umříti! A před svatbou! A tu hedbávnou sukni ani na sebe nevezmu! Ó, to mne nejvíce bolí!
- UČITEL: Dvaapadesát — to mne hryže, to mne škrtí! — Ach, lidé, lidé, držte mne, již nám ty koule nad hlavami hvízdají!
- CHMELARŠ: Nevzdychej, Evičko, srdce se mi puká!
- EVA: Ach, mne tlačí hřích!
- CHMELARŠ: Vyznej se z něho! Svěř se mi se vším!
- EVA: Víš, tenkrátě, jak jsme byli v Veverčích na posvácení?
- CHMELARŠ: Vím, vím!
- EVA: Tenkrátě jsem panu správcevi dala hubičku!
- CHMELARŠ: Vidiš, ty *Evo*, a jak jsi se vždy nevinnou stavěla!

EVA: Ach, odpusť mi to, odpusť mi to!
UČITEL: Oh! — Non seges est infra, non vinea culta!
POPELKA: Neplač, Sykoši, prosím tě, neplač!
UČITEL: Sed audax Cerberus — ohy, tahle rána by baby-lonskou věž rozdrtila, kdyby ještě stála!
RYBÁŘ: Ohy — já jsem se proti tobě prohrěšil!
POPELKA: Čím, Sykoši, pověz mi to upřímně!
RYBÁŘ: Ohy — na jaře jsem dal sládkovic Dorotce hubičku, když jsem ji od muziky doprovázel!
POPELKA: Vidíš, ty svatoušku!
EVA: Ach, teď to poněkud přestává!
CHMELAR: Ó, kdyby to pánbůh dal! Ženuško zlatá, kdybychom těm střelám šťastně ušli!
UČITEL: Lidé! Lidé, neslyšíte nic?
EVA: Copak?
RYBÁŘ: Copak, pane učiteli?
UČITEL: Tiše, tiše!
HLASOVÉ ZDÁLÍ: Vítězství, vítězství! (*Střelba přestane.*)
UČITEL: Slyšíte to? Victoria!

SCÉNA ŠESTÁ

DŮSTOJNÍK *as se* TRÍCÍTI VOJÁKY, PŘEDEŠLÍ

DŮSTOJNÍK: Vítězství! Vítězství!
VŠICKNI (*vyskočí*)
STRÁŽ NEPRÁTELSKÁ (*se ztratí*)
UČITEL: O me terque quaterque beatum!
DŮSTOJNÍK: Lidé, co tady děláte? Uklidte se! Vojsko se tady povalí! — Ha, ty jsi ten počestný chmelař?
CHMELAR: Ano, pane důstojníku!
DŮSTOJNÍK: Dobřeš ty nás zpravil! Tvé udání bylo nám velmi prospěšné!
CHMELAR: Vidíš, Evičko?
DŮSTOJNÍK: Aj, nejsi ty ta děva, co sobě pro bratra zoufati chtěla?

- POPELKA: Vidíš, Sykoši?
DŮSTOJNÍK: Tvůj bratr jest živ!
RYBÁŘ: Sak na ryby! — Vidíš, Popelko?
DŮSTOJNÍK: Pryč, pryč, jděte stranou! (*Chce odejít.*)
UČITEL: Pane důstojníku, per ego te —
DŮSTOJNÍK: Ha, pane učiteli! — Co chcete? Musím dále!
UČITEL: Ó, jen tři slova o tom nádeníkovi! — Jedním dílem platil dluhy!
DŮSTOJNÍK: Ten dával starému otci, jemuž byl své vychování dlužen!
UČITEL: O gaudium! — Druhý díl dával pod ouroky!
DŮSTOJNÍK: Ten nakládal na svého syna, kterýžto mu někdy spláceti bude!
UČITEL: Io Bacche! — Třetí díl zůstával na dvaapadesát!
DŮSTOJNÍK: Totiž *na vyživenou!* Neboť on a žena a dítě měli dohromady dvaapadesát zubů! — Pryč, pryč! (*Odejde rychle se svým vojskem.*)
UČITEL: O miraculum! — To musí hnedky do novin, já jsem to přece vyvrtal!
RYBÁŘ: Sak na ryby, koš na raky! Popelko, teď budeme poznovu živi! Za čtyry neděle budeme svoji!
POPELKA: Aj, tys políbil sládkovic Dorotku!
RYBÁŘ: Sak na ryby, a ty jsi se dala chmelařovi políbiti! Nemáme si tedy co vytýkati!
UČITEL: Dvaapadesát zubů! Ký sašaň by na to byl přišel!
EVA: Ach, muži, já bych radostí zplakala! Teď se teprv budeme rádi míti!
CHMELAŘ: Aj, aj, milá Evo, ta hubička, cos dala panu správcovi —
EVA: Za to jsi ty dal *Popelce* hubičku, teď jsme sobě rovny!
UČITEL: Dvaapadesát zubů! — *Teď* ať teprv volají „vítězství!“
RYBÁŘ: Vítězství! Vítězství! Ale — sak na ryby, koš na raky, na tento most budu do smrti pamatovati! (*Na všech stranách se bubnuje.*)

POPELKA: Ach, slyšíte bubny? — Pojd', Sykoši, pojd'! (*Běží spolu vpravo.*)

EVA: Vojsko táhne! — Pojd', chmelaři, pojd'! (*Běží vlevo.*)

UČITEL: Jeden díl na otce, druhý díl na syna! Třetí díl na dvaapadesát zubů! — Victoria! Victoria! (*Běží vlevo za ním.*)

Opona se shrne.

klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

Divadlo Klicperovo

(řazeno chronologicky podle doby předpokládaného vzniku hry)

- 1/ *Loupežníci v Tábořském lese aneb Smíření při rakvi* (1811 nebo 1812, nepublikováno, rukopis neznámý)
- 2/ *Blaník*; dramatická bájka v pěti jednáních (1813)
- 3/ *Pašerové* (1814?, nepublikováno, rukopis neznámý)
- 4/ *Žižkův meč*; fraška ve třech jednáních (1815)
- 5/ *I dobré jitro!*; veská hra v jednom dějství (1815)
- 6/ *Čeští pytláci*; původní činohra v čtyřech jednáních; konečné znění pod názvem *Pytláci*; truchlohra ve čtveru dějství (1815?, 1840?)
- 7/ *Potopa světa*; veselohra ve dvou jednáních (1816)
- 8/ *Bělouši*; veselohra v čtveru jednání (1816)
- 9/ *Divotvorný klobouk*; fraška v třech jednáních (1817, 1848)
- 10/ *Běla*; činohra v pěti jednáních (1817)
- 11/ *Uhlířka*; činohra v pateru jednání (1817, 1835)
- 12/ *Lhář a jeho rod*; veselohra v pěti jednáních (1817)
- 13/ *Únos z hrobky* (1817, nepublikováno, rukopis neznámý)
- 14/ *Bratři*; činohra v jednom jednání (po 1817)
- 15/ *Libušin soud*; smutnohra o jednom jednání (1817–1820)
- 16/ *Rohovín Čtverrohý*; fraška v jednom jednání (1817, 1821)
- 17/ *Hadrián z Římsů*; rytířská veselohra ve čtveru dějství (1817, 1822, po 1850)
- 18/ *Božena*; činohra v pěti jednáních (1818–1819)

- 19/ *Svatislav*; smutnohra; konečné znění pod názvem *Svatoslav, poslední Svatooplukovec*; smutnohra o jednom dějství (1820, 1849)
- 20/ *Rod Svojanovský*; truchlohra v čtyřech jednáních (1821?)
- 21/ *Valdek*; dramatická báseň ve třech jednáních dle staročeské povídky (1822)
- 22/ *Loketský zvon*; dramatická bajka ve třech jednáních (1822)
- 23/ *Kytka*; veselohra v jednom jednání (1823)
- 24/ *Zlato neblaží*; dramatická maličkost (1823)
- 25/ *Žižkův dub*; romantická zpěvohra (libreto) ve dvou jednáních (1823)
- 26/ *Soběslav, selský kníže*; truchlohra v pěti dějstvích (1824, 1853–1858)
- 27/ *Rok po smrti*; dramatická báseň v jednom jednání (1825 nebo 1826)
- 28/ *Veselohra na mostě*; fraška v jednom jednání (1826)
- 29/ *Der Traum*; Lustspiel in zwei Akten (1826)
- 30/ *Ženský boj*; veselohra ve třech jednáních (1827)
- 31/ *Prsteny*; veselohra v jednom jednání (1827)
- 32/ *Psaní Hasenštejnova*; dramatická báseň ve dvou jednáních (1827)
- 33/ *Dvojjčata*; dramatická báseň; konečné znění pod názvem *Bratři v Archangelsku*; činohra v pěti dějstvích (1827, 1856)
- 34/ *Tři hrabata najednou*; veselohra ve čtveru jednání (1828, autorka zmínka o hře už 1822)
- 35/ *Tataři u Holomouce*; činohra (1828, nedokončeno)
- 36/ *Jan za chrta dán*; dramatická báseň ve třech jednáních dle Šnajdrovy balady (1829)
- 37/ *Každý něco pro vlast!*; veselohra v jednom jednání (1829)
- 38/ *Loupež*; drama v pateru jednání dle Schmiedovy povídky *Heinrich von Eichenfels* (1829)
- 39/ *Laudon u Bělehradu*; historická činohra (1830?, nedokončeno)
- 40/ *Zweiundfünfzig*; Lustspiel in einem Akte (1830?, nedokončeno)
- 41/ *Opatovický poklad*; drama ve dvou jednáních (1830)
- 42/ *Brněnské kolo*; moravsko-národní báchorka ve čtveru dějství, v drama uvedená (po 1830)
- 43/ *Ptáčník*; veselohra v jednom jednání (před 1835)
- 44/ *Der 19. April*; ein Vorspiel (1841)
- 45/ *Der Habsburg Mauer*; ein Vorspiel (1842)
- 46/ *Izraelitka aneb Staročeský soud*; drama v trojím dějství (1844)
- 47/ *Popelka Varšavská*; izraelitská veselohra v trojím dějství (1844)

- 48/ *Poslední prázdniny*; fraška v trojím dějství (1847)
- 49/ *Česká Meluzína*; dramatická národní báchorka v pateru dějství (1847)
- 50/ *Jan Hus*; drama (1848, zničeno)
- 51/ *Zlý jelen*; fraška ve čtveru dějství (1849)
- 52/ *Hvězda*; rytiřská veselohra v pateru jednání; konečné znění pod názvem *Lesní hvězda čili Charakterové* (1849, 1856)
- 53/ *Myslivci*; veselohra ve čtveru dějství (1849, nedokončeno)
- 54/ *Nizozemec v Praze* (1849, nedokončeno)
- 55/ *Tajný pověrec*; veselohra v pateru dějství (1853–1859)
- 56/ *Boleslavovci*; historická činohra v pateru dějství se sbory (1855–1857)
- 57/ *Eliška Přemyslovna*; činohra v pateru dějství (1855–1857)
- 58/ *Lazebník*; činohra v pateru dějství (1855–1857)
- 59/ *Pražské tetičky a zbrašlavští strýčkové*; směšohra ve třech jednáních (1855–1857)
- 60/ *Krása a nekrasa*; veselohra v pateru dějství (1855–1857)
- 61/ *Fridrich Bojovný, poslední Babenberk*; historická truchlohra v pateru dějství (1855–1859)
- 62/ *Zasnoubení po pohřbu* (publikováno posmrtně 1863)
- 63/ *Václav IV. u vazbě*; drama o trojím dějství (bez data, nedokončeno)
- 64/ *Prinz Olav der Falkenauer*; dramatisches Gedicht in drei Akten (bez data, nedokončeno)
- 65/ *Dobrovolník* (bez data, nedokončeno)
- 66/ *Jaroslav von Sternberg* (bez data, nedokončeno)
- 67/ zlomek německé hry bez názvu (bez data, nedokončeno)

Ediční zpráva

Václav Kliment Klicpera (1792–1859) je považován za zakladatele novodobého českého dramatu, za tvůrce původní české veselohry a žánru české historické povídky (po vzoru Waltera Scotta); jako svého učitele i následováníhodného předchůdce jej s respektem přijímala nejen nastupující generace umělců let třicátých, ale i novějších. S přihlédnutím k té části Klicperova různorodého a rozsáhlého díla, která dodnes zůstala živá, inspirativní a čtenářsky/divácky oblíbená, vybíráme pro přítomné, komentované čtenářské vydání v České knižnici z jeho dramatických prací komediálního žánru šest veseloher, které vznikaly od poloviny desátých let do konce let dvacátých, tj. v prvním, mimořádně úspěšném tvůrčím období Klicperova života, během jeho působení v Praze a v Hradci Králové. K frašce s pohádkovým motivem *Divotvorný klobouk* a k třem nejznámějším jednoaktovkám *Rohovín Čtverrohý*, *Veselohra na mostě* a *Každý něco pro vlast!* připojujeme jednu z nejranejších her, neprávem opomíjený *Žižkův meč* (v tomto výběru nás podporuje i jeho nejnovější, Šotkova adaptace, kterou pod názvem *Mlynářova opička* uvedlo 25. května 2017 pražské Stavovské divadlo), a do čtenářského povědomí vrátíme i původní, německy napsanou veselohru *Der Traum / Sen*, kterou v čtenářsky vstřícném, zrcadlovém vydání otiskujeme společně s pomocným českým překladem. Vybrané hry řadíme ve svazku chronologicky podle doby předpokládaného vzniku. Při výběru výchozích vydání jsme se řídili

hlediskem diachronně jazykovým, a proto volíme pro všechny hry první knižní otisk textu, neboť jejich autografy nejsou známy (stejně jako ani žádné případné náčrty, dílčí poznámky či kopie), s výjimkou hry *Der Traum*, jejíž německou verzi připravujeme podle rukopisu, Klicperou autorizovaného a korigovaného opisu cizí osoby. Kromě autorova příspěvku na posledním listu opisu této hry se nezachovaly konkrétnější zprávy o premiérách ostatních veseloher v naší edici obsažených. (Víme však, že převážnou většinu her z prvního tvůrčího období uvedl Klicpera poprvé v královéhradeckém divadle.) Bližší informace se dovídáme spíše až o pozdějších inscenacích z oznámení o konání či z příležitostných posudků a referátů zveřejňovaných v dobovém kulturním tisku, hojnějších od třicátých let, dílčí zprávy poskytují též nahodilé zmínky a vzpomínky Klicperových současníků, přátel, žáků i uměleckých následovníků (K. S. Šnajdr, Š. Hněvkovský, V. Nejedlý, F. Turinský, J. K. Chmelenský, J. J. Langer, J. K. Tyl, K. H. Mácha, V. Filípek, K. J. Erben, K. Sabina, F. J. Rubeš, F. L. Rieger, B. Smetana, J. V. Frič, J. Neruda, V. Hálek, J. Arbes ad.). Autobiografické zápisky, které by nám dnes jistě poskytly bohatý zdroj nových zpráv i zpřesňujících faktů, Klicpera zničil v roce 1848 z obav před policejním vyšetřováním; dosud nebyl nalezen žádný jejich eventuálně dochovaný fragment ani doklad o možné existenci opisu.

Z porovnání autorových pozdějších zásahů do textů z desátých a dvacátých let je zřejmé, že své hry záměrně aktualizoval po stránce obsahové (např. při příležitosti knižního vydání, ale dílčí obměny můžeme předpokládat i v případech jednotlivých nastudování, neboť jim nahrává interaktivní forma divadelní inscenace); přidané realie nám mj. pomáhají upřesňovat vývojové schéma textu. Autorova snaha o přiblížení se a zachycení reálně mluvené řeči, jak prozrazuje jednoduchá, nepřebujele rozvitá větná stavba replik a jejich rychlý spád, prostý veškerého rétorického monologu, patosu a dodatečného prostředkování předchozích situací a objasňování zápletek, je jasně patrná. Přestože se Klicpera v pozdějších letech snažil eufemizovat či přímo zahladit některé expresivní či jadrnější obraty, modernizovat jazyk v duchu jeho přirozeného dobového vývoje (např. sjednotit dublety, opravit kvantitu vokálů, nahradit zastaralé výrazy frekventovanějšími), anebo naopak vyhovět požadavkům kritiků po uhlazenějším a náročnějším stylu, stabilizovaly a uchovaly se v jeho dílech charakteristické lexikony i osobitý idiolekt. Při jejich formování působil zejména Klicperův zřetel k rodnému jazyku, běžné češtině, již se snažil oprostít všech germanismů (což se mu dařilo spíše na úrovni lexika,

nikoli už syntaxe). Cizí a přejatá slova a původní citáty, ale i záměrnou vyumělkovanost a přepjatou poetizaci mateřštiny volil jednak jako prostředek charakteristiky jednotlivých postav, karikujících tak danou společenskou skupinu, jíž byla taková mluva vlastní, jednak jako zdroj jazykového humoru a komiky, vyvolávající nedorozumění mezi osobami a ukazující touto nepřirozeností na afektovanost a strojenost v životě i umění. Na rozdíl od svých současníků názorově patřících či se alespoň přiklánějících k jungmannovskému okruhu a jeho úsilí o plánovitou kultivaci češtiny a prosazení časoměrného prozodického systému se však vyhýbal uměle tvořeným neologismům a nepřekládal díla z jinojazyčných literatur.

Jelikož je cílem naší edice představit Klicperovu ranou veseloherní tvorbu, domníváme se, že nivelizací kolísajících jevů a úpravou neobvyklých tvarů (neobvyklých i v době vzniku díla) bychom zbavili texty jejich autentičnosti a ochudili je tak přinejmenším o jednu významovou rovinu. Nejpersvědčivějším argumentem pro oprávněnost zvoleného postupu, tj. respektovat více znění výchozích textů na úkor tradičních edičních úprav, nám bylo především zjištění značné míry vlivu, jakou měl Klicperův jazyk na generaci českých umělců třicátých let.

V následujících oddílech ediční zprávy se blíže věnujeme jednotlivým hrám a v jejich závěrech vypisujeme emendace, provedené v textu přítomné edice, v případě her *Divotvorný klobouk* a *Der Traum* připojujeme ještě komentovaný výběr z různočtení. V posledních dvou oddílech ediční zprávy podrobně popisujeme ediční zásady, stanovené jednak pro texty české, jednak pro text německý. Na závěr svazku připojujeme vysvětlivky připravené pro každou z her zvlášť a provázané s textem pomocí stránkových odkazů, které se váží vždy a pouze k prvnímu výskytu vysvětlovaného slova či sousloví.

I/ ŽIŽKŮV MEČ

Klicpera už ve své rané frašce *Žižkův meč*, první z dochovaných veseloher, předestřel široký repertoár témat, k nimž se opakovaně vracel, jež rozvíjel a v závislosti na aktuálním dění obměňoval. Vynikají v ní především jeho jasně vyřčené názory a srozumitelně formulovaná stanoviska, týkající se pokryteckosti planého domácího vlastnění, přehnaného staromilství, lpění na zastaralých či nefunkčních vzorech, ale i nekritického přejímání módních tendencí, anebo předem zaujatého vztahu Čechů k Němcům na úkor národní snášenlivosti.

zmíněná jazyková hra založená na významové souvislosti samostatně neutrálních jmen. Klicpera tedy známou lidovou historku po formální stránce dramatisoval a obsahově přizpůsobil domácímu publiku. (Nelze však hovořit o překladu, nebo dokonce plagiátu, jedná se o tradiční dobový způsob přebírání látek a jejich obsahové přizpůsobení v jinojazyčném diskurzu, tzv. vzdělání.)

EMENDACE

- 176 *septingentesimo nonagesimo m. septuagesimo nonnagesimo*
[sedmistého devadesátého **m.** sedmdesátého devadesátého]
179 *et cetera m. et caetera*

IV/ VESELOHRA NA MOSTĚ

Jednoaktovka *Veselohra na mostě*, kompozičně vystavěná na přísně dodrženém principu paralelismu jednajících osob i prostorové souměrnosti scény, byla napsána roku 1826, tiskem byla vydána poprvé (a zároveň také naposledy za autorova života) až roku 1828 ve čtvrtém *Almanachu dramatických her od V. Klicpery* u J. H. Pospíšila v Hradci Králové.

Z přelomu dvacátých a třicátých let pochází dochovaný rukopisný fragment Klicperovy nedokončené jednoaktovky *Zweiundfünfzig*, psané německy a ve verších, který je motivicky vystaven na obměně téže anekdoty jako *Veselohra na mostě*, v každém případě však lze více či méně bezpečně předpokládat jejich starší cizí předlohu.

EMENDACE

- 218 *čtyryadvacet m. čtyrydvacet*
220 *Druhý díl dává pod ouroky! m. Jeden* [na základě pevně stanovených kompozičních pravidel veselo hry, podle předcházejícího a následujícího opakování hádanky]
221 *tunc proelia nata m. tunc praelia nata*
223 *RYBÁŘ m. SYKOŠ* [2x]

V/ DER TRAUM / SEN

Veselohra Der Traum je jediné kompletně dokončené Klicperovo drama napsané německy (dále se dochovaly dvě předehry a pět fragmentů různých jiných her). Vznikla pravděpodobně v roce 1826, za autorova života nebyla publikována tiskem a dochovala se pouze

VII/ EDIČNÍ ŘEŠENÍ

Při jazykové úpravě českých textů postupujeme převážně podle obecných zásad shnutých v praktické části příručky *Editor a text* (Praha–Litomyšl, Paseka 2006), přihlížíme však k jazykovým jevům a slovním tvarům typickým jak pro Klicperův idiolekt, tak obecným pro češtinu desátých a dvacátých let 19. století. Ediční řešení, která se se zásadami v příručce uvedenými neshodují, jsme volili jednak s ohledem na autorův národněobrozenecký zřetel k češtině a jeho cílenou snahu o naplňování formujících se jazykových norem i o účelové, vícevýznamové zacházení s cizími či přejatými výrazy a s originálními (především latinskými) citáty, jednak nechceme doporučenou nivelizační zbavit divadelní hry záznamu jejich specifické zvukové roviny, o níž se domníváme, že je nedílnou součástí budování dramatického textu, určeného k okamžitému hlasitému přednesu. Zdržujeme se spekulací o skutečné zvukové realizaci textu, avšak předpokládáme autorovu vůli především v nadměrném kladení interpunkčních znamének (zejména vykřičník a otazník i na místech, kde se nejedná o zvolání, resp. otázku) či v hojném zvýrazňování slov, na něž má být při deklamací položen důraz (taková slova ve výchozích vydáních proložena — v rukopisu *Der Traum* podtržená — tiskneme kurzivou, s výjimkou vlastních jmen ve scénických poznámkách a citátů, které byly tradičně sázeny jiným fontem nebo latinkou). V návaznosti na způsob zacházení s grafickou úpravou zachycující zvukovou rovinu textu zasahujeme co nejšetrněji do (částečně fonetického) zápisu vlastních a místních jmen, zejména počestěných a cizího původu (*Madrid m. Madrid, Vesuv i Vežuv*), i do sentencí více i méně věrně přejatých dle originální latinské předlohy starověkých, antických básníků (viz poznámky ve vysvětlivkách). Do cizích vlastních jmen vložených do českého textu doplňujeme zdvojené konsonanty, ale ponecháváme autorovo *k* na místě dnes psaného *c* (*Apollo m. Apolo, Attila m. Atila, Hannibal m. Hanibal, Kamillus m. Kamilus, Krassus m. Krasus, Pyrrhus m. Pyrrhus*). Kvantitu hlásek ponecháváme dle autorova řešení. V případě, že varianta zápisu cizího propria zachycuje i další českou výslovnost mimo *k/c*, nezasahujeme do nich vůbec (*Koredžio m. Corredggio, Šiler m. Schiller*). V tomto duchu naopak přizpůsobujeme zápis jména *Karel z Birkenštajnu m. z Birkenštainu*. V latinských slovech a vložených sentencích ojediněle transkribujeme *j* na *i* (*iniuria m. injuria, maiorum m. majorum*) a sjednocujeme dubletní výskyt *victoria/viktoria* na *victoria*, ve zcela výjimečných případech provádíme emendaci

(*septingentesimo nonagesimo m. septuagesimo nonagesimo*). Zjevné omyly, pochopitelné vzhledem k stáří tisku a povaze výchozích textů, opravujeme bez poznámky (např. s. 69 *Leč byste m. Lec*; s. 73 *požloutlý sysel m. sysel*), významnější zásahy evidujeme v závěrečném soupisu emendací. Emendace uvedené v Klicperovu *Výboru z díla* (Praha, SNKLHU 1955) nepřebíráme (ani zde provedenou záměnu synonym *accersere m. arcessere* v latinské citaci Tibulla, neboť v replikách se vyskytuje více autorem upravených citátů a parafrází).

Grafickou úpravu všech sedmi vydávaných textů jsme přizpůsobili praxi dosavadních svazků České knižnice, především podobu scénických poznámek (včetně zavedení kurzivy), distribuci velkých a malých písmen a interpunkce, záměny proložení za verzátky u prefixů postav a tečky za dvojtečku po něm následující atd. Ve scénické poznámce, vyskytující se v závorce bezprostředně za prefixem postavy, ponecháváme počáteční malé písmeno, odstraňujeme případné interpunkční znaménko na jejím konci a dvojtečku píšeme teprve za koncovou závorkou. Rušíme ojedinělé závorky a zavádíme kurzivu u scénických poznámek popisujících scénu umístěných v záhlaví jednání a scén, pod soupisem jednajících osob a v závěru jednání. Odstraňujeme tečky po názvech her, po označení jednání a scén a po prefixech, jejich nahodile se vyskytující slovní i číselné zkratky rozepisujeme (*HAUPTMANN m. HPTMANN*, *JESENSKÝ m. JES.*, *PRVNÍ HUDBAŘ m. 1. HUDBAŘ*). Užití uvozovek v citované přímé řeči upravujeme dle dnešní normy. Formátování v replikách citovaných veršů a grafické rozvržení čtených dopisů zachováváme, ojediněle sjednocujeme. V textech her upouštíme od užití svorek u více, ve sloupci pod sebou zaznamenaných prefixů postav, které pronášejí tutéž promluvu současně, nebo k nimž se vztahuje tatáž scénická poznámka, a namísto nich stahujeme prefixy, oddělené čárkou, resp. spojkou *a/und*, do jednoho řádku. Svorky ponecháváme pouze v úvodním soupisu jednajících osob. Ve větěném kontextu rozepisujeme zkratky dle analogického výskytu v jiných úsecích textu (*a tak dále m. a t. d.*, *to jest m. t. j.*), nikoli však ve scénických poznámkách, v nichž pouze upravujeme zápis zkratky dle dnešní normy (*atd. m. a t. d.*).

Všechny výchozí české texty jsme transkribovali z kurentu do latinky a převedli zápis bratrského pravopisu před Dobrovského analogickou opravou (1809, 1819) do dnešní podoby. Po vokálu transkribujeme *y* na *j* (*nejvejš m. neyweys*); v kolísajících a nejednoznačných případech, které dovolují alternace *j/g*, volíme frekventovanější variantu (*anjel m. angel*, *generál m. jenerál*). Distribuci *i/y*

upravujeme podle současných pravopisných pravidel v kořenech i sufixech apelativ a proprií domácích, počestěných, přejatých i cizích (*blýsknatý m. blísknatý, cizinče m. cyzyně, domácí m. domácí, hmyz m. hmiz, chmýrko m. chmírko, Ivan m. Yvan, labyrint m. labirynt, lárýfáry m. lárífári, lyrický m. lyrický, obilí m. obylí, odbít m. odbýt /o hodinách/, půli m. půly, pykat m. pikat, sirotčí m. syrotčí, škribent m. škrybent, vindra m. vyndra, viset m. vyset, Vratislavi m. Vratislavy /gen./, ypsilon m. ypsylon, Zachariáš m. Zacharyáš, zpytovat m. zpi-tovat*), podobně též ve shodě podmětu s přísudkem (*aby sebou i peníze v lakomcově pokladnici hejbaly m. hejbalí; jak se nám žaludy tak hojně urodily m. urodilí; když by mně byly prsty upadaly m. byli upadali; když by se byly všechny naše vrchy, a hora Kutná i s Kaňkem sesypaly naň m. byli [...] sesypali; mohly by topoly i s housenkami naživu býti m. mohli by topoli*). Respektujeme ovšem shodu v plurálu neuter (*přede mnou seděly dvě děvčata, ty měly klobouky; ony jsou holátka všechny tak nevinny*) a shodu podle smyslu (*tři sta mužů špartánských dva miliony Peršanů porazili*) — výjimku činíme pouze v případě onikání ženské osobě, kde upravujeme y m. i (*Jak jste ráčily odpočívati, jemnostpanínko? m. ráčili*). Dubletní výskyt španihelský/španyhelský a slova odvozená píšeme jednotně s měkkým i (-nihe- > -nie- > -ně-); v citoslov-cích sjednoceně transkribujeme alternace i/y na j (*aj m. ai/ay, ejhle m. eihle, fikulajdo m. fikulaido, hej m. hey, ovej m. owey*). Upravujeme psaní skupin -bje- (*obědvat m. objedvat*) a -mně- (*tamější m. tam-nější, zapomněl m. zapoměl*). Gemináty redukujeme ve slovech jako *denice m. dennice, Kutná hora m. Kuttná, měkounký m. měkkounký, nádeník m. nádenník, několikráte m. několikrátě, odolat m. oddolat, pousteník m. poustenník, vinen m. vinnen, vinopalna m. vinno-palna*, a naopak je dle smyslu a současně pravopisné normy doplňujeme (*aby se nepoddal m. nepodal, postranný m. postraný, rozzloben m. rozloben, je vinna m. vina*). Konsonantické skupiny zjednodušujeme a píšeme c m. dc (*přece m. předce*), skv m. stkv (*skvělý m. stkvělý, skvostný m. stkvostný*), l m. dl (*kouzelný m. kouzedlný, nenahraditelný m. nenahraditedlný, nezasytitelný m. nezasytitedlný, prozřetelnost m. prozřetedlnost, selský m. sedlský, smrtelný m. smrtedlný, učedník m. učedlník, utěšitelný m. utěšitedlný*); podobně plošně upravujeme i zápis číslovek slovy (*dvacet m. dvadcet, třicet m. třidcet* atd.). Normalizujeme konsonantické skupiny v odvozeninách zeměpisných názvů (*po francouzsku m. francouzku, pruský m. prušský*) a ve slovech jako *prázdný m. prázný* apod. Podle současných pravopisných pravidel sjednocujeme psaní předpon s-, z- a vz-, přičemž vždy přihlížíme

ke kontextu. Zavádíme **z- m. s-** (*zevšednit m. sevšednit, zchytralý m. schytralý, zklamat m. sklamat, zkroušenost m. skroušenost, zkumný m. skumný, zlapat m. slapat, zpitý m. spitý, zplakat m. splakat, zpropadený m. spropadený, zrejdit m. srejdit, ztropit m. stropit, zvdnout m. svadnout, zvítězovat m. svítězovat*), **s- m. z-** (*sbor m. zbor, sedřený m. zedřený, spotřebovat m. zpotřebovat, správce/správcová m. zprávrce/zprávrčova, spravovat m. zpravovat, sprostit m. zprostít, spustit m. zpustit, srážet m. zrážet, strávit m. ztrávit*), **vz- m. z-** (*vzhůru m. zhůru, vzpomenout m. zpomenout*) a **vz- m. s-** (*vzcházet m. scházet, vzpamatovat m. spamatovat*). Dále upravujeme *zazněl m. zavzněl* a *Josef m. Jozef*, dle autorova řešení ponecháváme méně častý tvar *smačkne* a kvůli zachování rytmu a počtu slabik ve vložené básni i podobu *sstoupit* (ve významu sestoupit). Předložku **z(e) m. s(e)** zavádíme i v genitivních vazbách (*odejdi z očí, z pole nepřátelského, ze dva sáhy hloubky, shodí ze sebe kabát*). Ve spojení *s sebou* a sloves, jimiž se označuje pohyb, který dělá původce děje svým tělem, předložku *s* odstraňujeme (*jak jsem sebou trhl m. s sebou*).

Oproti běžné praxi vokalizovat předpony a přípony, zvláště při výskytu gemináty, nebo naopak redukovat vokál vložený mezi konsonanty respektujeme autorův způsob zápisu a ponecháváme v textu tvary jako *odevede, rozevalit, vestřcí* a předložkové vazby *se chmelářem, se křížem, ve cukrovém papíře, ve čistotě, ve hovézím, ve lampičce, ve oboře, ve panu, ze bílého rouna, ze brambor, ze obou stran*, podobně jako případy opačné (*k klukovi, s smíchem, s založenými rukama, s zelenou, v vašem, v Veverčích, v vzdělanosti*).

Výrazněji jsme zasáhli do textu při úpravě spřežek a při dělení původně spojitého zápisu slov. Sjednocujeme značnou variabilitu psaní spřežek směrem k progresivnímu stahování (*anebo, avšak, bezmála, bezpochyby, beztoho, dohromady, dokonce, dopředu, duchaprázdný, inu, jaksepatří, jakživ, jářku, jedenkaždý, jemnostpán, kdoví, kupodivu, kupříkladu, málokdy, mimoto, nablízku, nadarmo, nadlouho, nadobro, nahlas, najednou, nalevo, namístě, nanejdyl, nanejvejš, nanovo, napílnu, napolovic, naposledy, napotom, naruby, nato, navlas, navzdor, navždy, nazbyt, nazpátky, naživu, nejenom, nicvšakméně, notabene, odněkud, odtamtud, podnes, pohromadě, popáté, prachhloupý, proto, prozatím, předvěřím, přesmoc, přespříliš, půlzlátý, rukoudáním, svrchu, uprostřed, vedví, vespolek, vlevo, vnivec, vpředu, vskutku, vza-du, zadarmo, zadosť, zajedno, zato, zavděk, zaživa, zbrusu, zdaleka, zeměpán, zjitra, zkraje, zmrtvýchvstání, zničehonic, zpočátku ad.), vždy však s ohledem na kontext (*dopoledne* i *do poledne, kvůli* i *k vůli*,*

vtom i v tom atp.). Ke stavbě výrazu přihlížíme i při stahování příklonek *-pak* a *-že* (*arciže, co/ž/pak, jakpak, začpak; jakže, jenže, jestliže, ovšemžef, protože, takže* ad.), resp. při jejich oddělování od sloves (*vzpomene-li pak m. vzpomelipak, zavolejte pak m. zavolejepak*). Zvlášť píšeme předložky spojené se jmény (*ve dne m. vedne*) a složeniny s kondicionálním *by* (*dal bych m. dalbych, dobře bych m. dobřebych, kdepak by m. kde pakby, když by m. kdyžby, než bych m. nežbych, snad by m. snadby, uvěřil-li pak byste m. uvěřillipakbyjste, všiml-li pak jste m. všimllipakjste*), dohromady ponecháváme příklonné *-tě* (*totě*) a *-s* (*dobřes, kdes, žes; jak podezřelé rouchos hodilo na nás; sto a devět hadůs mu měl dát; to slovos mi ze srdce vyňal*).

Ve slovech jako *bůh*, *boží* píšeme důsledně malé písmeno (stejně tak i v případech jako *belzebub, lucifer, satanáš*) a od nich odvozená příslovce, citoslovce a ustálená spojení; je-li to možné, stahujeme (*bohudíky, bohuvděk, bohužel, chválabohu, pánbůh, probůh, sbohem, spánembohem, zaplatpánbůh*). Kolísání mezi velkým a malým písmenem vyrovnáváme v názvech osob (píšeme *baron, consultissimus, jemnostpán, pán, sudí, študent, žid*) a u osobních zájmen *ty/vy* a přílastňovacího *váš*. Minuskuли zavádíme v obecných pojmenováních (*časomíra, čeština, rekviem*), adjektivěch odvozených od místního jména (*amerikánský mezek, česká řeč/země, české jméno, český háj, drážďanská brána, francouzský [nápis], humpolecký zámek, liskovský chmelař, malinský učitel, melnický pahorek, pražské koření, řecký a římský čas, řecký heros, starobydžovský zvon, španihelská zimnice, španihelský hrabě/král, špartánský zákonodárce, švejdský dvůr, švejdský král, turecká hranice*) a v názvech vín (*burgundské, černo-secké, české, melnické, moravské, rakouské, uherské*). Majuskuli píšeme v propriích (*Caesar, Goliáš, Půlnoční moře*), v názvech svátků (*Hromnice, Vánoce*) a v zástupném pojmenování literárních děl (*Krásná Majolena, Život Bruncvíkův*). Distribuci velkých a malých písmen upravujeme ve spojeních [nazývali mne] *bohatý Rohovín m. Bohatý Rohovín*, [básnická skladba] *Orlando furioso m. Orlando Furioso* a v názvech hostinců (*U Třech jeřábů m. u třech jeřábů, U Zlatého velblouda m. U zlatého velblouda*) a podle kontextu též v případech jako *Kutná Hora* (město) / *Kutná hora* (vrch); *Mecenáš* (historická osoba) / *mecenáš* (podporovatel); *Měsíc* (nebeské těleso), ale [rozdíl] *mezi sluncem a lunou m. sluncem a Lunou; jen se chraňte Západu* (Německo) atp. Velké počáteční písmeno na začátku vložených veršů měníme na malé, navazuje-li větná konstrukce z předcházejícího verše.

Výrazné kolísání v rovině hláskové, typické zvláště pro nejranější Klicperovy hry, zachováváme jednak jako projev neustálenosti dobové jazykové normy a chybějící kodifikace, jednak vzhledem k absenci autografů Klicperových veseloher. Do odchylek v kvantitě vokálů a kvalitě konsonantů proto zasahujeme šetrněji, než bývá u čtenářských vydání obvyklé (zdůvodnění viz výše). Na základě dokladů i výkladu uvedených v Jungmannově *Slovníku česko-německém* (2. vydání, Praha, Academia 1989–1990) a v Dobrovského mluvnici *Lehrgebäude der böhmischen Sprache* (Prag, Gottlieb Haase 1819), po srovnání s analogickými výskyty v dalších Klicperových hrách ze stejného období a s přihlédnutím k autorovu charakteristickému lexiku vyrovnáváme pouze ojedinělé odchylky, u nichž nenalézáme oporu v dobové slovní zásobě a možný způsob jejich vytvoření.

Původní kvantitu ponecháváme ve jménech *bláho*, *desitka*, *desitnik*, *duchodní*, *hovézina*, *chvilka*, *jabličko*, *jemnostpanínka*, *kališek*, *klénat*, *kříšťalový*, *lvičata*, *masopůst*, *míl* (gen. pl. míle), *nuše*, *nůzák*, *orličata*, *panička*, *píla*, *plemě*, *přemahání*, *příprava*, *přivětivý*, *slovinko*, *střevic*, *štika*, *usudek*, *vlahá*, *vymluvnost*, *zákyslý*, *závírka* ad. a slovesech *klídit*, *nabulíkovat*, *námířte*, *napichnout*, *navštívit*, *nevídáno*, *nevšímát*, *píje*, *přislušet*, *rozplétl*, *sáhá*, *smáčknout*, *stříhnout*, *tryznit*, *užívat*, *vyřízovat*, *vytáhal*, *vztýčit*, *zdrahat* ad. Supinový tvar slovesa *spát* ponecháváme s krátkým vokálem, respektujeme dlouhé koncovky imperativu (*pí*, *prostří*) i historicky doložené tvary verbálních substantiv (*kázání*) a akuz. sg. fem. skloňované dle vzoru *paní* (exekucí, loď).

Kolísání zachováváme ve slovech *další/dálší*, *divat/dívat*, *domu/domů*, *dvacitník/dvacitník*, *dveře/dvěře*, *chvalabohu/chválabohu*, *jazyk/jazýk*, *jinak/jinák*, *jmeno/jméno*, *kěž/kyž/kýž*, *komedie/komédie*, *křičet/křičet*, *leta/léta*, *leto/léto*, *libit/líbit*, *lístek/lístek*, *litat/lítat*, *lito/lítovat*, *luza/lůza*, *melnický/melnický*, *míle/míle*, *myšlinka/myšlínka*, *napotom/nápotom*, *ne/né*, *nejbližší/nejbližší*, *nerád/nerád*, *nit/nít*, *obalka/obálka*, *oumysl/umysl*, *ouzký/uzký*, *pan/pán*, *pero/péro*, *piše/piše*, *pištala/pištala*, *pivo/pívo*, *pivovar/pivovár/pívovár*, *políbit/políbit*, *příležitost/příležitost*, *přiliš/přiliš*, *přimluva/přimluva*, *přirozenost/přirozený*, *přisahat/přísaha*, *radní/rádní*, *rozsapaný/rozsápat*, *siť/sít*, *schylovat/schýlovat*, *srdynko/srdýnko*, *svítat/svítat*, *sykorka/sýkorka*, *širý/širý*, *tatínek/tatínek*, *trojice/trojice*, *třírohý/třírohý*, *upřímně/upřímně*, *usta/ústa*, *vahavý/váhavý*, *včera/včera*, *večer/večer*, *vítat/vítat*, *výmínka/výmínka*, *vypučit/vypůjčit*, *zuřivý/zuřivý*, *zrada/zráda*, *židlička/židlička* ad.

Kvantitu vyrovnáváme ve jménech, pokud se odchylka vyskytuje v textu jen jedenkrát a kolísání není odůvodnitelné (*já m. ja, jídlo m. jídlo, mínění m. minění, peníze m. penize, podzim m. podzím, postřelená srna m. postřelena, příběh m. příběh, v siní m. sini, štihlý m. štihlý*), dále plošně v původně dvojslabičných infinitivech a jejich odvozeninách (*bit m. bit, hrát m. hrat, jít m. jit, krást m. krast, nést m. nest, odevřít m. odevřit, odvést m. odvest, pít m. pit, pomstít m. pomstit, přelstít m. přelstit, přišít m. přišit, udát se m. udat se, umřít m. umřit, utít m. utit, vlézt m. vlezť, vydobýt m. vydobit, zavřít m. zavřít*), ve všech pádech ojediněle se vyskytujících archaických koncovek číslovek (*dva tři m. tři, pěti set let m. pětí, po šesti groších m. šestí, třicítí korců m. třicítí*), v infinitivech a n-participiích s alternací v suffixu (*povědit m. povědit, povolíno m. povolino, zaplacíno m. zaplacino*), v koncových sufixech (*v bílém rouše m. bílem, kýho m. kyho, řeč plyne za řečí m. řeči, devět sáhů m. sáhu, schází m. schází, na každé stráni m. strání, toho trošku vína m. trošků, po uši m. po uši, ve žních m. žních*), příslovcích (*huř m. huř, jediné proto m. jediné, nejdříve m. nejdříve, nikdy m. nikdy, nejméně m. nejmeně, právě m. právě, prve m. prvé*) a předložkách (*podle m. podlé*). Interjekční *ó* píšeme s délkou s výjimkou vložených latinských sentencí, kde ponecháváme krátce *o*. Kvantitu citoslovecného *a, e a i*, zpravidla uvozující promluvu postav, neupravujeme (vykřičník, jenž po nich následuje, měníme na čárku, aby nedocházelo k jejich záměně za spojku; následuje-li po zesilujícím *i* příslovce *hned* nebo citoslovce *nu*, píšeme spojitě *ihned, inu*).

Směrem k frekventovanější variantě upravujeme dublety, které se v textu konkrétní hry objevují pouze jedenkrát (zpravidla při současném mnohočetném výskytu daného standardního tvaru), a pro vyjasnění smyslu též hraniční případy, jež považujeme spíše za omyly sazby než za projev jazykové rozkolísanosti (*jakousi m. jakousí, pomálu m. po malu, povyk m. povík, vpravo m. v právo; kartáčovat m. kartáčovat, plísňit m. plisňit, potýkat m. potýkat, salutýrovat m. salutýrovat, utíkat m. utíkat* atp.). Chybí-li diakritika zcela a nabízí-li se více možností, rozlišujeme užití adjektiva a n-participia podle významu (*basa je trošku rozštermovaná m. rozštermována; mám také pěšinky ku knížeti ušlapány m. ušlapany*).

Podle kontextu upravujeme autorovo užití krátkého koncového vokálu suffixu ženských příjmení, přízvisek a pojmenování podle manželova povolání, jehož kvantita dříve signalizovala, zda se jedná o ženu svobodnou, anebo provdanou, resp. ovdovělou. Výrazně tak zasahujeme především v jednoaktovce *Každý něco pro vlast!*, kde

pišeme *správcová m. správcova* a dále *Boudová m. Boudova, Rákosová m. Rákosova, Voříšková m. Voříškova, Votrubová m. Votrubova* (sjednocujeme i kolísání *paní z Rákosů m. Rákosu, z Voříšků m. Voříšku, z Votrubů m. Votrubu*).

Dlouhý vokál zavádíme v cizích a přejatých slovech (*adié m. adie, génius m. genius, héros m. heros, krokodýl m. krokodyl, móda m. moda, Múzy m. Muzy, óda m. oda, prozódie m. prozodie, tón m. ton, zefýr m. Zefyr*), kolísání ve jméně *Šebestian/Šebestián* sjednocujeme na *Šebestián*.

Původní kvalitu hlásek ponecháváme v co možná autentické podobě jak v jedinečných, tak dubletně se vyskytujících tvarech vzniklých přehláskou, úžením, diftongizací, kontrakcí či jinou záměnou vokálu (*bejt, brejle, dřevenět, dýšť, juž, lík, melnické, mlejn, oumysl, outrpnost, pejcha, píte, polívka, povolíno, prej, provlíkat, přišpejlený, rejpat, sekýrka, stydlavý, večír, vylízat /od lézti/, zhlídnout*) nebo alternací, asimilací, de/palatalizací, metatezí, protezí, elizí či epentezí konsonantu (*anjel, bříškat, černosecké, čtvrc, čtyrcet, drštka, fousy, hedbávný, z kapec, kotáčet se, koželuznice, melnické, merunka, ňáko, nedvěd, odevřít, oslavěno, potuď, povzdy, punšocha, přijmění, roztrusovat, rukojenství, skleňce, sprosták, škořepina, škřípnout, študent, tajemství, titvorný, tříška, vokoun, volše, všickni, zdetlelý, zezulka, žízeň, žžavý*), zejména je-li patrné, že záměna hlásky byla ovlivněna tvarem výchozího slova (např. *dědicný* — ovšem upravujeme *dědictví m. dedictví*, kde příčina není opodstatněná). Respektujeme kolísání protetického a epentetického *h-* (*hruda, hřebřík, moždíř, říb, zahřvat*), podle kontextu však rozlišujeme tvar slovesa *být* v 1. os. sg. ind. přez. od příslovce *sem* a opravujeme (*ještě sem takovou holotu přivádíte m. jsem; tak jsem soudil m. sem*). Sjednocujeme kolísání v koncokách feminin (*nazpaměť m. nazpamět*), ale ponecháváme tvrdé zakončení maskulin a feminin (*odpověď, takový závrat*). Pouze výjimečně zasahujeme do znělosti (*lechtivý m. lehtivý, řehtačka m. řehtačka, svatba m. svadba*), zápis citoslovcí však šetříme, a to i v dubletách (*ah/ach*). Cizí a přejatá slova přizpůsobujeme dnešnímu způsobu psaní (*fagot m. fakot, inkoust m. ingoust, mamzel m. Mamsell, rekvíem m. Requiem, respektive m. respektive*).

Respektujeme autorův způsob skloňování substantiv (*Hněvkovskýho, chřipěmi, po kameně, po káni poslati, v klobouce, do košička, plně mědě, nových mlejních, neděmi, stromích, toho jednotlivého topole, o vašich topolích, [polámat si] žebry*), nezasahujeme ani do historicky doložených tvarů maskulin (vok. sg. *manžele*, akuz. pl. *hosti*, vok. pl.

bratří) a feminin (akuz. sg. *exekucí, náručí*), do odchylek v skloňování částí lidského těla (vedle nestandardních sufixů instr. pl. *kolenama, ramenama* i záměna životnosti *oči/oka /nespouštějí z Koliáše oka/*), do rodové příslušnosti substantiv (*tento ocel, s fialovými vejločky*) či skloňování a stupňování adjektiv (v *Hájkové kronice, lehčeji, postranný*). Rozlišujeme však adjektiva s významem účelu od dějových (*modlicí knížky m. modlicí*). Upravujeme kolísání osobních a přivlastňovacích zájmen, které je v Klicperově jazyce zvláště nápadné a časté (především v kvantitě sufixů), a píšeme např. *krajané moji m. mojí, moji holubi m. moje; mu ji dát přetisknout m. jí, zeptám se jí m. ji, všechny zuby na ní vylámal m. na ni, od ní m. ni; jim m. jím* [hudbařům, slečnám, písničkářům], *k nim m. k nim, s nimi m. s nimi; našim Čechům m. našim, o naši domácnosti m. naši, v našich zemích m. našich, zasnoubení naší slečny m. naši; po vaši pohádce m. vaši, s vašim lapáním m. vašim, s vašimi nečeskými písněmi m. vašemi, z vaši růžové hubinky m. vaši; a vymezovacího zájmeně sám (at to sami rozhodnou; budeme je sami vydělávat; sami přijdou m. sami)*. Podobně postupujeme v četných případech kolísání ve skloňování osobního zájmeně já s přihlédnutím k zjištění, že Klicpera užíval v genitivních a akuzativních vazbách téměř výlučně tvar *mně m. mě*, a vyrovnáváme vazby s dativem (*at mně na panství nechodí; bože mně hříchy odpusť; budiž mně to odměnou; co je mně do toho; kde mně hlava stojí; ke mně tatínek přiběhne; on mně to štěně připověděl; to mně nedošlo k uším m. mne*), akuzativem (*potom mne blaží m. mně*) a lokálem (*pó mně bude dědit m. mne*). Při těchto úpravách však vždy ověřujeme doložené archaické vazby, které šetříme — např. slovesa následovat a šetřit ve vazbě s genitivem — *jí následuje, šetřili jí předkové moji*; brnět, napadnout a pohledat s dativem — *at mně brní pysky, jak mně mohlo napadnout, ač mi musí pohledat na zpěv*; kolísání dojit komu/koho co — *včera mně právě došla zpráva, došla mne včera zpráva*; sloves pozorovat a zastávat se v předložkové vazbě s akuzativem — *na něj nepozoruje, vy se o pana z Pytle zastáváte*. Respektujeme též tvary zájmeně ona s epentetickým *n-* užitě bez předložky (*opovrhnou ní*).

Ve větěném kontextu a v podtitulu rozepisujeme číslovky slovy (s výjimkou pasáže, v níž vystupující postava popisuje postup řešení aritmetického výpočtu), jejich tvary volíme dle autorova způsobu v jiných úsecích téže hry; sjednocujeme spojitě psané složených číslovkových výrazů (*jedenaadvacátý m. jeden a dvacátý*) a odstraňujeme v nich případně se vyskytující čárky (*tisícího sedmistého devadesátého čtvrtého m. tisícího, sedmistého, devadesátého čtvrtého*).

Rozkolísanost slovesných tvarů, dokládající neustálenost jazykové normy a pravidel odvozování, zachováváme v jedinečných odchylkách (*zvíťzuješ*) i v standardních dubletách (*pozorují/pozoruju, smějí/smějou*), šetříme imperativy jako *opakuj, otevř, prostří, vezmete*. Tvary kondicionálu přítomného upravujeme (*by ses m. by jsi se, bychom m. by jste, byste m. byjste*), ponecháváme *bychme, abychme* dle autora. Oproti doporučení příručky *Editor a text* redukovat tvar archaického přechodníku *popadv* na podobu *popad* jej měníme na *popadnuv*, neboť je srozumitelnější v kontextu a následnosti děje.

Vzhledem ke Klicperovu charakteristickému jazyku a lexiku, v němž se odráží všechny aktuální proměny v procesu formování novodobé češtiny, ponecháváme i původní způsob zápisu progresivně tvořených českých kompozit (*dávnočekaný, divnědivný, mnohomohoucí, zvědochtivost*).

Při úpravě interpunkce přihlížíme k autorovu řešení, plošně ji však zjednodušujeme, neboť standardní způsob jejího značení v obrozen-ských textech, od něhož se Klicpera nijak neodchyluje, dnes působí redundantně — a to zejména v dramatické tvorbě, v níž dialogům dominuje interaktivní a exklamativní forma. Např. vykřičník je vkládán za každý vokativ, citoslovce či imperativ a jím je znovu celá výpověď uzavírána; promluvy napodobují mluvenost běžné, hovorové řeči, a nesou tak její charakteristické znaky, jako je častá zámlka, nedořečenost, přerušení vnějšími vlivy apod. Řídíme se zcela autorovým způsobem kladení velkých a malých písmen, podle nichž určujeme hranice jednotlivých výpovědí a v jejich rámci pak distribuci interpunkce. Po vykřičníku ponecháváme majuskuli tehdy, píše-li ji sám autor a neodporuje-li jeho řešení současným pravidlům. Následuje-li po vykřičníku minuskule a věta pokračuje, píšeme místo něj čárku, pouze výjimečně, jedná-li se zjevně o samostatné zvolání, ponecháváme vykřičník a následující minuskuli měníme na majuskuli. Po otazníku ponecháváme anebo zavádíme vždy majuskuli. Všechny formální otazníky a vykřičníky, kladené uvnitř věty po imperativu, vokativu, citoslovci ad., rušíme a nahrazujeme je čárkou, resp. vypouštíme je v případě, že si to pravopisné pravidlo vynuceje (*Ano, to je pravda, jak, příteli Zachariáši? m. Ano! to je pravda! jak, příteli Zachariáši?; Hraješ ty, rybáři! Šestadvacet? m. Hraješ ty, rybáři, šestadvacet?*). Při sjednocování značně variabilního zápisu téhož, bezprostředně po sobě se opakujícího výrazu preferujeme spojení s čárkou, minuskulí na druhém výrazu, nejedná-li se o proprium, a zakončením věty zpravidla vykřičníkem nebo otazníkem (*Pravda, pravda! m. Pravda! pravda!*).

Autorovo kladení otazníku respektujeme i v netypických případech, jako jsou nepravé otázky nebo věty uvozené např. příslovcem *proč*, ale zakončené vykřičníkem apod., neboť předpokládáme Klicperův záměr naznačovat (podobně jako zvýrazněním jednotlivých slov — v této edici kurzivou) při deklamaci změnu intonace výpovědi bez přítomnosti dodatkově připojovaného příslovce, částice či citoslovce s kontaktnou funkcí, jehož prostřednictvím je účastník dialogu pobízen k reakci. S obdobným záměrem ponecháváme na konci výpovědi původní vykřičník i v těch případech, kdy je věta uvozena tázacím zájmenem. Změny v kladení otazníku a vykřičníku provádíme jen zcela výjimečně, pokud si to významové souvislosti vynucují (*KLUK: Plnou lahvicí? JIRKA: Neptej se a jdi! m. Plnou lahvicí!; Kde je Bětuška? m. Kde je Bětuška!; To bych taky rád věděl! m. věděl!;* [ROHOVÍN: Komu se tady mé jméno nelíbí?] *ČEČETKA: Mně! m. Mně?*). Úpravy velkých a malých písmen a čárek při současném výskytu pomlčk, jejichž nápadná redundance je patrná zejména ve hře *Žižkův meč*, provádíme opět s ohledem na autorovo řešení, tzn. dle zásad uvedených výše, avšak po pomlce preferujeme majuskuli, předchází-li ji otazník.

Čárku klade Klicpera před všechny spojky, proto ji rušíme před spojkou *a* ve zřetelném slučovacíh poměru souřadně spojených vět (*kěž by se také ve slečniněm srděčku láska ke mně šťastně ujala a klíčila a vzešla a dnes dopoledne se i také vymetala m. kéž by se také ve slečniněm srděčku láska ke mně šťastně ujala, a klíčila, a vzešla, a dnes dopoledne se i také vymetala*), před infinitivní vazbou, před spojkami *jako* a *než*, neuvozují-li vedlejší větu anebo přístavek, dále v ustálených slovních spojeních (*čím dřív tím líp*), v postupně rozvíjejícím přívlastku (*dlouhý zrzavý meč*), ve vyjádřeních s významem přibližnosti, v nichž po sobě následují dvě číslovky (*po dvacítii třicítii zajících denně*), v těsné pozici více nesouřadných příslovečných určeních stejného druhu, ve výrazech pocitovaných jako výpustka (*jestli se mne ještě jednou zeptá /, / proč*), v okolí ustálených vsuvek (*přikaje, jak náleží*). Před spojkou *čili* odstraňujeme čárku, spojuje-li výrazy v daném kontextu významem přibližně stejné (*vašemu žertu čili podvodu*), ale ponecháváme ji, pokud uvádí vzájemně se vylučující alternativy (*se salátem-li, čili bez salátu?; jste mužský, čili ženská?*). Čárku po částicích a citoslovcích rušíme pouze v případě, následuje-li po nich jiný zvolací výraz (*ó kyž se jen zase smířeji; ó můj bože*), jinak se přikláníme k převládajícímu autorovu řešení a kolísání v kladení čárky vyrovnáváme (*Ach, jakpak můžeš nyní na pokrm myslet!*). Čárku, dvojtečku či vykřičník odstraňujeme též po příslovcích ve funkci modální

částice (*arci /, / měl jsem já to přečíst; ovšem /, / kdybych já měl; totiž /:/ 3 900 liber; zkrátka /!/ Praha není pro mne!*). Velmi často a důsledně doplňujeme chybějící čárky k vokativům, naopak zřídka k rozvitým přechodníkovým vazbám.

Středník a dvojtečku nahrazujeme čárkou, nebo vypouštíme v místech, kde je jejich kladení archaické; Klicperovo charakteristické užívání středníku respektujeme v případech, kdy volně připojuje další větný celek, nebo kdy tematicky člení složitěji stavěné souvětí. Pomlky oddělující věty v rámci promluvy jedné postavy, pomlky značící pauzu a pomlky uvozující a ukončující repliku v místě navazování a nedorečení ponecháváme dle původního rozvržení, formální pomlky na konci scénických poznámek a jednotlivých promluv rušíme.

Dle současných pravopisných pravidel vkládáme spojovník mezi spojku *-li* a slovo, s nímž je spřažena (*dlouho-li m. dlouholi; ký výr-li pak o smrti mluví m. výrlipak; má-li pak m. málipak*), s výjimkou složených spojek (*čili, neboli, nežli, zdali*). V hraničních případech postupujeme podle smyslu (např. původní zápis slova *jestli* neupravujeme, jedná-li se o spojku podřadící: *jestli neumře*, ale rozdělujeme spojitě psaní slovesa *být* a spojky *-li*: *jest-li zajisté, co jsem učinil, odplaty hodno*). Rušíme apostrof u zkrácených tvarů l-participia (*neusch, neztloust, strh, vylez*) a sjednocujeme zápis přímé řeči citované nebo předčítané v promluvě jiné osoby. Doplnujeme v sazbě vynechanou či v tisku nezřetelnou interpunkci a zjednodušujeme kumulaci interpunkčních znamének (odstraňujeme ojediněle se vyskytující středník či čárku před pomlkou).

Vysvětlivky obsažené ve starších vydáních Klicperových her *Rohovín Čtverrohý*, *Veselohra na mostě* a *Každý něco pro vlast!* registrujeme, do přítomného vydání je však nepřebíráme. Při přípravě hesel jsme nejčastěji čerpali z Jungmannova *Slovníku česko-německého* (2. vydání, Praha, Academia 1989–1990), *Průručního slovníku jazyka českého* a kartotéky novočeského lexikálního archivu (2007–2008, on-line verze zpřístupněná na webu ÚJČ AV ČR), *Slovníku spisovného jazyka českého* (2011, on-line verze zpřístupněná na webu ÚJČ AV ČR) a *Encyklopedie antiky* (2. vydání, Praha, Academia 1974). Vůbec prvním vysvětlivkovým aparátém tak opatřujeme hry *Žižkův meč* a *Sen* a s ohledem na výchozí vydání částečně i hru *Divotvorný klobouk*. Aktualizujeme odkazy na Klicperou užitá citáty a parafráze. Překlad cizích sousloví a frází bezprostředně následující ve vlastním textu ve vysvětlivkách neopakujeme. V bibliografických údajích sjednocujeme variantní zápis iniciál křestních jmen hradeckého nakladatele Jana

Františka/Hostivítá Pospíšila z J. H. / J. F. / J. F. H. na frekventovanější J. H. (jedná se vždy o jednu a tutéž osobu).

P. H.

VIII/ EDIČNÍ ŘEŠENÍ NĚMECKÉ VERZE HRY *DER TRAUM*

Výchozím textem pro přítomnou edici hry *Der Traum* volíme jediný evidovaný rukopis, autorizovaný opis připravený neznámou osobou pro potřeby divadla, do něhož Klicpera zanesl své dodatečné úpravy a korektury. Rukopis je psán německy kurentem (titulní strana latin-kou) na dodatečně svázaných 64 listech (128 popsaných stranách) rozměrů 20 × 25,5 cm s širokým vnějším okrajem ponechávaným pro korektury a případné poznámky a pouze zpočátku po jednotlivých stranách v horním okraji paginovaných (včetně titulního listu do strany 17, poté nepravidelně do strany 31, dále již bez značení). V přítomné edici vypouštíme autorem na začátku rukopisu vepsané záznam schvalující hru k provozování (*Darfaufgeführt werden. | Prag am 7. Jänner 1827. | Vom k. k. böhm. Landes Präsidium.*) a závěrečnou poznámku o uvedení hry v Hradci Králové (*Aufgeführt in dem städtischen Theater zu Königgrätz den 13. Jänner 1827. | W. Klitzpera.*). Původní čistopis je psán černým inkoustem, dnes lehce vybledlý; autorovy zásahy lze snadno odlišit, neboť jejich černý inkoust si uchová svou původní tmavost. Dále je rukopis kontaminován pozdějšími vpisy třetí osoby, kterou jsme na základě kolace s edicí hry z roku 1906 bezpečně identifikovali jako F. A. Šuberta. Šubert si během redakce Klicperovy hry vyznačoval přímo do rukopisu modrou tužkou změny, jež pak do textu bez evidence zanesl. Jedná se nejen o úpravy jazykové, ale povytce i významové. V některých Šubertových záměnách je zřetelně patrná snaha o projasnění smyslu tehdejšímu čtenáři (např. dobové reálie *Pilsenbier m. Doppelbier* /plzeňské pivo **m. dvojčák**/, zjednodušení *Wagen m. Heuwagen* /vůz **m. vůz** na svážení sena, žebříňák/, v kontextu zdvořilého oslovení *Herr von Lenz m. Herr Lenz*) a též puristický přístup (v souvislosti s posuzováním žen vyškrtnutí přirovnání „gehen wie die Katze um den Brei“, tj. chodit jako kočka kolem [horké] kaše). Několik dalších slov, ale i rozsáhlejších slovních spojení chybějících v Šubertově edici považujeme za omyl při přepisu nebo za chybu sazby.

Pro vydání hry *Der Traum* v České knižnici jsme se tedy vrátili k dochovanému autorizovanému opisu, transkribovali původní čistopis a zanesli do něj veškeré Klicperovy jazykové opravy, škrty (v rozsahu

od jednotlivých liter po rozsáhlé úseky rušící více navazujících replik), doplnění, interlineární poznámky a významové změny, které v něm sám, vlastní rukou provedl. Při porovnání s textem Wernerova plagiátu (viz výše) považujeme toto znění za výsledek posledního autorova tvůrčího záměru, za geneticky definitivní, výchozí text, který nově editujeme dle zásad uvedených níže. Klicperovy doplňky, změny a vyškrtané výpustky evidujeme v různoctení, s výjimkou drobných úprav pouze grafického rázu (obtažení litery) a korektur pravopisných či gramatických na úrovni hlásek či slabik (např. změna minuskule na majuskuli, náhrada interpunkčního znaménka, úprava předpony, koncovky, členu apod.), neboť mohly být způsobeny omylem opisovače a nelze je tedy považovat za průkazné doklady svědčící o povaze Klicperova jazyka. Zcela pomíjíme Šubertovy zásahy, neboť jazykové opravy se v převážné většině neshodují se současnou pravopisnou normou a změny významové považujeme za nepřipustné.

Německý rukopisný text transkribovaný z kurentu do latinky přizpůsobujeme současné pravopisné normě. Normalizujeme psaní *ss/ß* (*bloß m. blos, wussten m. wußten*) a zjednodušujeme zápis souhlásek a souhláskových skupin jak ve slovech domácích (*Ernte m. Erndte, Freundin m. Freundinn, Schwert m. Schwerdt, Stegreif m. Steggreif, tot m. todt, Türe m. Thüre, Witwe m. Wittwe, Wucht m. Wuht, ein wütendes Tier m. ein wüthendes Thier*), tak přejatých (*intrigant m. intriguant/intriquant, Leutnant m. Lieutenant, Madame m. Madam*). Je-li kodifikována jedna podoba, upravujeme *kimmerisch m. cimerisch, Elefant m. Elephant, Exspektanz m. Expektanz, galant m. galant, Komplott m. Complot, Konflikt m. Konflikt, Paket m. Paquet, Podesta m. Potesta, Rakete m. Rakete, Republik m. Republick*, v případě kodifikace dublety ponecháváme příznakovou variantu (*Phantasia, Rudolph*). Upravujeme značení samohláskové kvantity (*barfuß m. baarfuß, Gespinnst m. Gespinnst, holen m. hohlen, lauer m. lauher, neugeboren m. neugebohren, selig m. seelig, Schale m. Schaale, Schoß m. Schooß, Ungestüm m. Ungestimm/Ungestümm, vergiss m. vergieß*) i jejich kvalitu (*Grenze m. Gränze, ale gebärden m. geberden*), značení přehlásek (*Ätna m. Aetna, Ü- m. Ui-, ale poetisch m. poetisch*) a tvary sufixů přejatých sloves (*applaudieren m. applaudiren*). Rozlišujeme homonymii (*widerfahren m. wiederfahren, widerrufen m. wiederrufen, Widerrufung m. Wiederrufung*). Podobu vlastních jmen standardizujeme (*Calderón de la Barca m. Calderon De la Barka, Seneca m. Seneka, Virgil m. Wirgil*). V některých případech nelze vyloučit, že psaní podle dnešní kodifikace má vliv na výslovnost, a to jak u souhlásek,

tak u samohlásek (*gescheit m. gescheid/gescheud, charmant m. scharmant, Schatulle m. Chatulle, streicheln m. streucheln, verdrießlich m. verdrüsslich, vermaledeit m. vermaledeut/vermaledeyt*), přesto tyto úpravy zavádíme, neboť výchozí rukopis (opis neznámé osoby) nepovažujeme za zcela dokonalý grafický převod autorova originálu, o čemž mj. svědčí Klicperovy korektury v něm dodatečně provedené.

Podle současného pravopisného úzu upravujeme distribuci velkých a malých písmen. S minuskulí píšeme slova s platností adverbiální (*gestern abends m. gestern Abends, anfangs m. Anfangs, heute mittags m. heute Mittags, neun Uhr morgens m. neun Uhr Morgens, heute nachts m. heute Nachts, schade m. Schade*, ale ponecháváme výrazy jako *des heutigen Abends, seit heute Mittag, des Morgens*) a pronominální (*etwas m. Etwas, jeder m. Jeder, manches m. Manches*). Majuskuli naopak zavádíme u substantizovaných adjektiv (*meine Gnädige m. meine gnädige*) a ponecháváme ve spojení *ein Paar* [Flaschen Bier, Kapauner, Seelen, tausend Küsse, Tränen, Trinker]. Podle nového pravopisu upravujeme podobu původních kompozit s připojovanou částí *-mal* na sousloví jako *ein paar Mal, manch liebes Mal, manches Mal, zum letzten Male*.

Spojité píšeme výrazy jako *auseinandergehen m. auseinander gehen, beiseite m. bei Seite, ebendieser m. eben dieser, ebenso m. eben so, geradenwegs m. geraden Wegs, ingeheim m. in geheim* (analogicky k dnešnímu *insgeheim*), *irgendein m. irgend ein, kennenzulernen m. kennen zu lernen, nimmermehr m. nimmer mehr, preisgeben m. Preis geben, sodass m. so daß, soeben m. so eben* (ve významu ihned, vtom), *umso m. um so* (ve funkci spojky), *zuteilwerden m. zu Theil werden*; naopak oddělujeme *so viel m. soviel* a sjednocujeme variantu *im Stande / imstande* na *imstande* [sein].

Plošně sjednocujeme interpunkci ve shodě s pravidly platnými pro společnou úpravu her české části edice (viz oddíl výše), zejména co se týká celkového grafického rozvržení, dále odstraňování mechanicky kladených otazníků a vykřičníků uvnitř replik a čárky před slučovací spojkou (zde před *und*) či náhrady původního středníku čárkou. Číslovky ve větném kontextu rozepisujeme slovy. Odlišně však postupujeme v případě apostrofu, který je v rukopisu užíván značně nejednotně. Rušíme ho v místech, kde je z dnešního úzu kladen nesprávně, tzn. nesignalizuje vynechání hlásky *-e* (*fürs m. für's*), a v ojedinělých výskytech v imperativu, kde je *-e* fakultativní. Apostrof ponecháváme nebo zavádíme ve tvarech 1. a 3. osoby (*hab', wär'*) a vkládáme jej do míst, kde je v řeči *-e* vynecháno

(*ich's* = *ich es*), ovšem s výjimkou běžných zakončení infinitivů, adjektiv, zájmen apod. (*andern, gehn*).

Respektujeme jazykové jevy odlišné od současné spisovné němčiny: variantní podoby slov *elf* (elf) či *Jänner* (Januar), dublety *Fräulein/Fräulen, jetzt/itzt*, [er] *kommt/kömm*, *Monat/Mond* (ve významu kalendářní měsíc) ad., dnes substandardní *als m. wie* v konstrukcích jako *so viel als möglich*, archaický dativ ženských jmen (*Elsbethen, Wilhelminen*) a neuter (*in einem Buche*) nebo dobový způsob skloňování adjektiv a zájmen (*dein schurkisch Antlitz, dies Paket*). Neobvyklé tvary 1. os. sg. silných sloves *sieh, sprich* a *wirf* opravujeme na *s[e]h', spr[e]ch'* a *w[e]rf'*.

Pravděpodobné omyly popisu, které autor sám nepostřehl, korigujeme v hranatých závorkách; zjevné chyby opravujeme bez vyznačení (např. adj. *schlank m. schlang*, 3. sg. *läuft m. lauft*, 3. pl. *warten m. wartet*, podle smyslu *kennen/können*, ojedinele i majuskuli u adjektiv).

F. M., P. H.

Obsah

ŽIŽKŮV MEČ	5
DIVOTVORNÝ KĽOBOUK	95
ROHOVÍN ČTVERROHÝ	167
VESELOHRA NA MOSTĚ	195
DER TRAUM / SEN	226 / 227
KAŽDÝ NĚCO PRO VLAST!	343
Komentář	393
Divadlo Klicperovo	426
Literatura	429
Ediční zpráva	434
Vysvětlivky	481

ČESKÁ KNIŽNICE / sv. 97

Řídí redakční rada České knižnice ve složení:

Jiří Flaišman (předseda), Jiří Holý, Pavel Janáček,

Jan Linka, Filip Tomáš, Martin Valášek

Václav Kliment Klicpera DIVADELNÍ HRY

Text edičně připravila a vysvětlivky napsala Petra Hesová

Německé znění hry *Der Traum* edičně připravil František Martínek

Hru *Sen* z německého originálu *Der Traum* přeložili Lucie Vávrová,

František Martínek a Petra Hesová

Komentář napsal Přemysl Rut

Obálka (s použitím fotografie nástěnné malby Josefa Matěje Navrátila

z divadelního salonku Vávrova domu v Praze, 1847; Poštovní muzeum

Praha), vazba a grafická úprava Boris Mysliveček

Odpovědná redaktorka Petra Hesová

Sazba písmem Lido a litografie obálky a vazby Robert Šváb

Tisk a knihařské zpracování Reprocentrum, Blansko

Vydal Nadační fond Česká knižnice

ÚČLK FF UK, Náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

(www.kniznice.cz),

Ústav pro českou literaturu AV ČR,

Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

(www.ucl.cas.cz)

a vydavatelství Host,

Radlas 5, 602 00 Brno

(www.hostbrno.cz)

v Praze a Brně roku 2018 jako 1488. publikaci vydavatelství Host

512 stran

V České knižnici vydání první